

LUNDS UNIVERSITET

Centrum för teologi och religionsvetenskap

Praktisk teologi-examensarbete för magisterexamen, 15 hp

Handledare och examinator: professor Stephan Borgehammar

Opponent: Anna Nilsson

Framläggning:2012-01-09

Hur utformas en välfungerande kyrklig söndagsverksamhet för barn inom Svenska kyrkan?

Annesophie Färdigh
690326-2746

”Folk kom till honom med barn för att han skulle röra vid dem.

Men lärjungarna visade bort dem.

*När Jesus såg det blev han förargad och sade: >>Låt barnen komma hit till mig
och hindra dem inte: Guds rike tillhör sådana som de.*

*Sannerligen, den som inte tar emot Guds rike som ett barn kommer aldrig dit in<<.
Och han tog dem i famnen, lade händerna på dem och välsignade dem.”*

Mark 10:13-16

Innehållsförteckning

Abstract	3
1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	4
1.2 Tillvägagångssätt och metod.....	4
1.3 Redogörelse över använd litteratur	6
1.3 Begreppsdefinition	8
2 Bakgrund	10
2.1 Söndagsskolans historia	10
2.2 Barn gudstjänstens historia.....	11
3. Kyrklig barnverksamhet enligt aktuell litteratur	14
3.1 Bibeln och riktlinjer	14
3.2 Allmänt om hur man bör förhålla sig till barn	15
3.3 Litteratur om Söndagsskolan.....	17
3.4 Litteratur om barnen i gudstjänsten.....	18
3.5 Sammanfattning av litteraturen	21
4. Teleborgs församling	23
4.1 Teleborgs församlings barnverksamhet	23
4.2 Min egen upplevelse av söndagsskolan i Teleborgskyrkan	25
4.3 Vad säger barnen?	25
4.4 Sammanfattning om Teleborgs församlings söndagsverksamhet för barn	26
5. Alvesta församling	27
5.1 Alvesta församlings barnverksamhet, Himlalive	27
5.2 Min upplevelse av Himlalive i Alvesta församling	29
5.3 Vad säger barnen?	29
5.4 Sammanfattning om Alvesta församlings söndagsverksamhet för barn	30
6. Helgeands församling	31
6.1 Helgeands församlings barnverksamhet.....	32
6.3 Min upplevelse av söndagsskolan i Helgeands församling.....	33
6.3 Vad säger barnen	33
6.4 Sammanfattning av Helgeands församlings söndagsverksamhet för barn.....	34
7. Linköpings församling	35
7.1 Barnverksamheten i Linköpings domkyrkoförsamling.....	35
7.2 Min reflektion av Linköpings arbete kring barn och gudstjänst	36
8. Diskussion	38
8.1 Generellt om arbetet med barn	38
8.2 Syftet med söndagsskolan	40
8.3 Bra arbetssätt i söndagsskola och /eller barn gudstjänst	41
9. Slutsatser	47
10. Käll- och litteraturförteckning	49
Bilaga 1	52
Bilaga 2	53

Abstract

How many times have you heard that if children are in church they should be quiet and still? It was common to hear when I was in church that children should go out as soon as they started making any noise. It was and is always a pleasure for everyone to hear the cute children singing a pretty song in church but afterwards there should be silence again! What I want is for the congregation to accept the children as they are and allow them to be involved in the service. Maybe then we can learn from them and their innocence.

For eight years I worked with children in the Church of Sweden. What I found to be most rewarding was giving the children a welcoming and meaningful experience. The most common form of tools for creating this atmosphere is through Sunday school and participation in the Sunday service. In addition to studying literature on this topic, I have visited and participated in Sunday activities for children in three different congregations, two of which have Sunday school and the third focuses on children participating in the church services. By interviewing children and staff I have compared the three congregations. My own observations and feelings played a key role in the process. On the basis of my research, I have tried to open a discussion concerning what is important when creating a children's program in the church.

The main conclusions of my study are: (1) A well-functioning Sunday activity for children requires a committed and engaged leader who works together with a team. They should be people without prestige, willing to learn from the children. (2) The activity should take the point of view of the children, using a language and modes of expression that suits them. (3) Physical objects should be used as teaching aids.

1. Inledning

Jag har arbetat med barn och ungdomar i församlingsverksamhet inom Svenska kyrkan i flera år. Det jag finner mest givande men också utmanande är hur man ska göra så att barnen trivs och känner verksamheten meningsfull. Både söndagsskolan och så kallade barn gudstjänster är vanliga redskap för just detta. Genom min uppsats vill jag därför fördjupa mig i olika sätt att arbeta med söndagsskola och barn gudstjänst. Jag vill samtidigt söka bedöma hur väl dessa verksamheter fungerar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka tankar och metoder bakom två olika söndagsverksamheter för barn inom Svenska kyrkan, söndagsskola och barn gudstjänst. Syftet är att förstå hur olika församlingar utformar dessa verksamheter, varför de gör som de gör och vad som är deras mål. Jag frågar också efter vad finns det för styrkor respektive svagheter med de olika sätten att arbeta. Samt att jag önskar förstå varför det upplevs utmanande att arbeta så att barnen trivs i gudstjänsten.

1.2 Tillvägagångssätt och metod

Det finns många församlingar som i dag tycker det är viktigt att tänka in barnen i gudstjänsten. Jag har stött på flera församlingar som arbetar konkret med olika former av verksamhet för barn, men jag har fokuserat på tre av dessa som har verksamhet på just söndagar. Det är två församlingar som utgår från att använda gudstjänsttiden till söndagsskola, Helgeands församling i Lund och Teleborgskyrkan i Växjö. Den tredje församlingen, Skogskyrkan i Alvesta församling, använder sig av gudstjänster då barnen är med. Till grund för valet av dessa tre ligger rekommendationer från bland annat Carin Frennevi,¹ samt det jag själv uppmärksammat då jag arbetat som barnkonsulent i en EFS församling i Växjö under åtta år. Alla tre församlingarna har utmärkt sig i sitt arbete med barnen och arbetar framgångsrikt på olika sätt.

Jag har tagit reda på fakta om de tre församlingarna genom deras församlingsinstruktioner, telefonintervjuer med den ansvarige för den specifika verksamheten samt gjort studiebesök i församlingarna. Jag har även intervjuat barn som deltagit i verksamheterna: Fyra barn som

¹ Carin Frennevi är stiftskonsulent i Växjö stift och arbetar med församlingspedagogiskt arbete, förskolor och barnledare, dopundervisning och visitationer.

deltagit frekvent i söndagsskolan – två i Helgeand och två i Teleborgskyrkan - samt två barn som ofta deltar i barn gudstjänsterna, Himlaliv, i Skogskyrkan i Alvesta. Intervjuerna gick till så att föräldrarna i förväg hade fått ut information om mig och varför jag gör denna undersökning. Föräldrarna fick göra en namnunderskrift där de godkände att deras barns svar blir offentliga. Vid intervjuerna satt jag ensam med barnen i ett angränsande rum till de andra med dörren öppen. Jag skrev ner vad barnen sade, mailade föräldrarna och barnen fick kolla så att svaren stämde överens med det vi sagt. Intervjuerna med de ansvariga i de olika församlingarna skedde via telefon. Jag skrev ner informationen och mailade tillbaka för kontroll.

Genom att själv delta i verksamheterna har jag kunnat jämföra min upplevelse av gudstjänsten/söndagsskolan med vad barnen säger sig ha upplevt. Därefter har jag sammanställt informationen och försökt få fram vilka styrkor och svagheter det finns hos de olika verksamheterna i relation till de mål de själva har uppställt och vad barnen tycker.

Det finns givetvis fler församlingar i landet som arbetar aktivt med söndagsverksamhet för barn. Under arbetet med uppsatsen blev jag uppmärksam på Linköpings domkyrkoförsamling, där man har både barn gudstjänster och söndagsskola. Jag har valt att ta med även den församlingen i uppsatsen fast utan att göra studiebesök och utan att intervjua barn därifrån. Informationen om Linköpings arbete har jag fått via telefonintervju med församlingspedagogen Eva Karlsson. Det arbete de gör i Linköping ligger egentligen lite utanför uppsatsens område men jag finner deras arbete så intressant och nyskapande att jag vill göra uppsatsens läsare uppmärksamma på arbetet de gör, därför väljer jag ändå ha den undersökningen med.

Min forskning är kvalitativ, då jag inte i första hand söker efter statistiska och kvantifierbara resultat utan vill få en förståelse för själva händelsen/aktiviteten, det vill säga söndagsskolan och barn gudstjänsten. Det finns dock problematik med att intervjua barn. Jag har i uppsatsen intervjuat ett fåtal barn och varje barn vid endast ett tillfälle. Det optimala vore att ha intervjuer vid ett flertal tillfällen med barnen och även intervjua fler barn. Ett annat problem är att jag måste ställa raka och enkla frågor, inte leda barnen med följdfrågor. Det är lätt att ”lägga orden i munnen” på barnen. Vidare krävs det en medvetenhet om att alla barn är unika och har hunnit olika långt i sin utveckling. Barnen har därför olika sätt att förklara vad de tycker. Ytterligare ett problem är att barn har en förmåga att bäst minnas det som de sist var

med om.² Detta leder till att fokus ibland hamnar på det som händer runt själva gudstjänsten/söndagsskolan. Flera av barnen beskriver exempelvis att fiket är viktigt. Det bör man ha i åtanke då man analyserar svaren från barnen men det betyder också något man som ledare i barnverksamhet bör ta fasta på.

På studiebesöken i församlingarna får jag en upplevelse som jag måste hålla för mig själv vid intervjuerna av barnen. Intressant är dock att jämföra barnens och mina upplevelser och även fundera på hur mycket av min upplevelse de eventuellt har, fast de inte sätter ord på det. Det innebär att denna undersökning blir personlig då jag vid vissa tillfällen drar egna slutsatser om företeelser som sker i gudstjänsten/söndagsskolan.

Uppsatsen har följande upplägg. Jag har studerat bakgrunden till familjegudstjänster och varför/hur man tänkt kring barnen och gudstjänsten. Jag har även studerat söndagsskolans bakgrund. Det kan underlätta förståelsen av verksamheten om man vet lite om bakgrunden. Relevant litteratur som församlingarna sagt sig vara inspirerade av har jag studerat samt artiklar och uppsatser som jag funnit intressanta. Därefter har jag beskrivit de församlingar som finns med i undersökningen genom att först göra en presentation av församlingen och av församlingens barnverksamhet. Jag beskriver också min upplevelse av studiebesöket. Därefter förklarar jag vad barnen sade och sedan gör jag en sammanfattning av verksamhetens grundsyn, dess syfte och arbetssätt. Längre fram drar jag ihop trådarna och diskuterar om man i församlingarna gör på de sätt som litteraturen säger att man bör göra och om arbetet försämras om man inte gör det?

1.3 Redogörelse över använd litteratur

Då jag vid intervjuerna av de olika församlingarna förstod att de var inspirerade av olika tankar, sökte jag använda litteratur som behandlar detta. Det är bland annat Martin Modeús bok *Mänsklig Gudstjänst*³ som tar sin utgångspunkt i att gudstjänsten är en gestaltning av livets tre grundrelationer: till Gud, till medmänniskan och till sig själv. Boken lyfter fram centrala områden som att skapa mänsklig värme i gudstjänsten, att bryta stelheten, att arbeta med delaktighetsstrukturer och att återupprätta barnens plats i gudstjänsten. Denna bok var

² Cederborg, 2005, s 25

³ Modéus, Martin, 2005.

Teleborgs församling inspirerad av, även Alvesta församling nämnde denna som en inspirationskälla.

Fredrik Modéus bok *Mod att vara kyrka*⁴ handlar om arbetet i Helgeands församling. Boken vill vara en källa till inspiration för andra församlingar och innehåller konkreta metoder och modeller som används i Helgeands församling. Den gav ytterligare underlägg för min undersökning, förutom intervjuer och studiebesöket jag gjorde i församlingen.

För att få grepp om historiken bakom söndagsskolan och barn gudstjänster använde jag två olika band av Sveriges kyrkohistoria. Det är nr 7 *Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*⁵ samt nr 8 *Religionsfrihetens och ekumenikens tid*.⁶ Även Carl Henrik Martlings *Svensk liturgihistoria*⁷ har jag använt i den historiska beskrivningen av barn gudstjänst och familjemässa.

En artikel av Elisabeth Englund i boken *Barnkonventionen 20 år*⁸ beskriver bland annat barnkonventionen och barnens rättigheter, vilket är en viktig aspekt i min uppsats och som även diskuteras i häftet *I Dialog med barn*⁹. I detta häfte finns riktlinjer om hur församlingarna bör arbeta med barn 0-14 år.

Olika tankar om hur man bör förhålla sig till barn tar Karl-Gunnar Ellverson upp i *Handbok i Liturgi*¹⁰. Där diskuterar han om barnen i gudstjänsten och barnutveckling. Två andra böcker som på ett intressant sätt tar upp vårt förhållande till barn är Lars Åke Lundbergs bok *Barnet*¹¹ samt *Döden är livsviktig*¹² av Elisabeth Kübler-Ross. Dag Sandahls *Alla vi barn i söndagsskolan*¹³ och boken *Källan*¹⁴ är intressanta i diskussionen om söndagsskolan. Artikeln av Magdalena Johansson¹⁵ och Ulrika Starks uppsats¹⁶ handlar om barn och gudstjänst, vilket också är relevant i min uppsats.

⁴ Modéus, Fredrik, 2005.

⁵ Bexell, 2003.

⁶ Brohed, 2005.

⁷ Martling, 1992.

⁸ Englund, 2010.

⁹ Almer, 1999.

¹⁰ Ellverson, 2003.

¹¹ Lundberg, 1998.

¹² Kübler-Ross, 2003.

¹³ Sandahl, 2007.

¹⁴ Carlquist, Johansson, Johansson, 2000.

¹⁵ Johansson, 2002.

*Guds örtagård*¹⁷ är en handbok för gudstjänster med barn och vuxna. Boken kan ses som ett redskap till arbetslaget och andra i församlingen till att skapa en mötesplats mellan Gud och människor.

Sören Dalevis bok *Gud som haver barnen kär?* diskuterar barnsyn, gudsbild och Jesus bild i olika barnbiblar. Boken riktar sig främst till präster och pedagoger.

Jag har använt två artiklar ur tidskriftsserien *Barn och familj*. Denna tidskrift gavs ut av Svenska kyrkans församlingsnämnd fram till år 2003. Där tar olika artiklar upp arbetet med både söndagsskola och gudstjänster för barn samt arbetet med Barnens Katedral som Alvesta församling var inspirerad av.

De olika församlingarnas församlingsinstruktioner har jag utgått ifrån, dels för att undersöka själva församlingen, dels för att göra en kort omvärldsanalys. I församlingsinstruktionen fick jag svar på hur många anställda det finns i församlingen, men också vad deras församlingsinstruktion säger om arbetet med barn och gudstjänst.

Innan jag intervjuade barnen studerade jag Ann-Christin Cederborgs¹⁸ utredning om intervjueteknik med barn *Att intervjua barn –vägledning för socialsekreterare*. Detta var en stor hjälp i att förstå och bli medveten om den problematik som finns vid sådana intervjuer.

1.3 Begreppsdefinition

Ordet barn gudstjänst återkommer ofta i uppsatsen, därför förklarar jag hur jag definierar det. Barn gudstjänst använder jag som ett samlingsord för en gudstjänst där fokus ligger på att barnen skall känna sig bekväma. Barnen är med i kyrkorummet under hela gudstjänsten och utförandet är barnvänligt. De personer som arbetar med dessa gudstjänster är drivande i arbetet och har en uttalad önskan och ett mål att fira barn gudstjänst. Familjegudstjänst är en gudstjänst som är anpassad för barn och ungdomar och är oftast något kortare än en timme. Familjegudstjänst firas i vissa församlingar en gång i månaden i andra fler eller färre gånger.

¹⁶ Stark, 2007.

¹⁷ Dalevi, 2007.

¹⁸ Cederborg, 2005.

De firas oavsett vilken personal som arbetar. Mitt begrepp barn gudstjänst innerfattar ett mer medvetet arbetssätt än vad vanligtvis familjegudstjänster är.¹⁹

Söndagsskolan startade med inspiration från England på 1800-talet. Begreppet söndagsskola kunde under 1800-talet ha två olika betydelser. Den ena var barnundervisning som kyrka och församling anordnade för barn, i trosförmedlande och uppbyggligt syfte. Det kunde också förekomma socialistiska söndagsskolor med ideologisk inriktning. Den andra betydelsen av ordet söndagsskola kunde avse en med filantropiska motiv anordnad allmän kunskapsskola för barn och eftersom många arbetade på vardagarna skedde söndagsskolan på söndagar.²⁰ De församlingar som jag undersöker i uppsatsen har söndagsskola på söndagar under gudstjänsttid.

¹⁹ Egen definition.

²⁰ Bexell, 2003, s 60.

2 Bakgrund

Synen på barnen har genom tiden ändrats och givetvis har detta påverkat hur vi behandlar barnen. FN:s Barnkonvention har en princip som är ”*barnets bästa*” i en artikel, vidare i andra artiklar står det att barnen har rätt till liv och utveckling. Barnen har rätt att ha en åsikt och få den respekterad, barnens integritet skall respekteras. I barnkonventionen finns även artikel 27. Den artikeln handlar om att barnen har rätt till andlig utveckling. Varje barn har en egen relation med Gud och det är upp till församlingarna att ta ansvar för att barnkonventionen efterlevs.²¹ Elizabeth Englund skriver i boken *Barnkonventionen 20 år* om barnens rättigheter, historik och praktik. Barnen har genom barnkonventionen fått egna rättigheter, detta kan ses som en utveckling för FN:s system men kan också ses som en följd av att det antogs en kvinnokonvention 1979, samma år som förslaget om barnens rättigheter kom.²² Englund beskriver två avhandlingar av Bodil Rasmusson och Rebecca Stern där en slutsats som drogs var att barns frågor ofta trivialiseras av vuxna. Barnen som undersöktes var mellan nio och tio år och sågs av Rasmusson som väldigt kapabla att framföra sina åsikter och även att förklara vad de tyckte var viktigt. En annan utgångspunkt är att delaktighet är en väg mot demokrati. Resultatet pekar på att det är maktstrukturer som är avgörande för om barn blir delaktiga eller inte.²³ Jag väljer att nämna dessa två avhandlingar då jag finner det intressant att de kom fram till att barns frågor ofta trivialiseras av vuxna. Jag ser detta som ett problem i arbetet med barn i våra församlingar. Mycket intressant är också detta med maktstrukturer, vilket jag återkommer till i uppsatsen.

2.1 Söndagsskolans historia

På 1800-talet uppfattades söndagsskolan som en baptistisk form och en förlagsverksamhet med söndagsskolematerial växte fram. Även Metodistkyrkan arbetade mycket med söndagsskolan. I slutet av 1800-talet var söndagsskolan något som ingick i så gott som varje barns vardag. I Jönköpings stad fanns det 20 000 invånare och av dem var 1 800 söndagsskolebarn som varje vecka undervisades av femtio lärare i 14 olika lokaler.²⁴

En söndagsskolegång kunde gå till så här. Man samlades på morgonen eller eftermiddagen på söndagen. Alla barnen samlades för bön och sång. En så kallad ”överlärarinna” hade därefter

²¹ Bexell, 2003, s 11-12.

²² Englund, 2010, s 13-14.

²³ Ibid. 17.

²⁴ Bexell, 2003, s 226-227.

katekeslektion eller undervisning kring en text från Gamla testamentet. Barnen gick sedan över i olika grupper och lektionen fortsatte med Nya testamentet. Söndagsskolan slutade med att "överlärarinnan" förhörde barnen och gav en tillämpning av texten. En bibelvers skulle de också lära sig utantill till nästa söndag. Söndagsskolan var också en del i församlingens diakonala arbete. Söndagsskolelärarna borde göra hembesök i barnens hem för att undersöka att barnen inte led någon nöd.²⁵

Det var en livlig diskussion på prästmöten och prästkonferenser om just söndagsskolan och i slutet av 1800-talet skedde en förändring. Biskop Ullman hade utformat en ny strategi, han menade att det var nödvändigt med särskilda barn gudstjänster. Ullman var av den åsikten att det var ett kyrkligt sätt att undervisa barn, att integrera dem i gudstjänsten och församlingens liv. Ullman gav år 1898 ut en gudstjänstordning för barn gudstjänster och gav sina präster anvisningar om lämpliga barnpostillor. Det fanns alltså en motsättning mellan söndagsskolan och barn gudstjänster.²⁶

År 1920 fanns det söndagsskolor i ungefär var fjärde församling och år 1930 fanns det söndagsskolor med totalt ca 45 000 barn fördelade på drygt 800 av Svenska kyrkans församlingar. Omkring 2 000 söndagsskoleledare var engagerade, de flesta av dem var lekmän. Under 1940-1960 var det söndagsskolans storhetstid.²⁷ Ofta var det lekfolk som var ledare i söndagsskolan och det var inte ovanligt med söndagsskoleföreningar. Det var viktigt att ledarna höll en positiv anda och höll sig till Svenska kyrkans lära. I slutet av 1950-talet tappade söndagsskolan medlemmar. En förklaring kan vara att TV: n och bilen blev vanligare i alla hem, folk hade annat att göra. Kyrkan hade drivit söndagsskola och barntimmar men när den kommunala barnomsorgen utökades gick barnen dit. På fritids gjorde man mycket av det som också hade gjorts i söndagsskolan, till exempel pyssel, utflykter med mera. Det uppstod även en hel del andra fritidsaktiviteter som pockade på uppmärksamheten.²⁸

2.2 Barn gudstjänstens historia

Vid sekelskiftet började barnen uppmärksammas på ett nytt sätt och Svenska kyrkan började finna en ny form för söndagsskolan. På 1920-talet låg folkskolan under Svenska kyrkans

²⁵ Bexell, 2003, s 227.

²⁶ Ibid, s 228-229.

²⁷ Ibid, s 60.

²⁸ Sandahl, 2007, s 83.

överinseende och skolan förmedlade en kristen grundsyn till barnen. De svenska hemmen var kristna och i stort sett alla konfirmerade sig. Det uppkom tvivel kring huruvida hemmen och skolan var tillräckligt bra på att undervisa barnen. Det fanns olika sätt att tänka kring detta, ett var att öka barnens bibelkunskap och kristna uppfostran, ett annat att leda in barnen i församlingens gudstjänster. Genom detta utvecklades söndagsskolor och barn gudstjänster. Då var barn gudstjänsterna i kyrkan före högmässan och ibland som en del av den. År 1925 fastställde kyrkomötet en liturgisk ordning för just barn gudstjänst men däremot fanns det inga rekommendationer för hur söndagsskolan skulle utformas.²⁹

För att kunna integrera barn- och ungdomsgudstjänster i församlingens traditionella gudstjänstliv sökte biskop E Lönegren förslag om barn och ungdomsgudstjänster med särskild liturgi. Han gjorde detta på uppdrag av prästmötet i Härnösand 1920. Dessa gudstjänster som firades sex gånger per år skulle få vara församlingens söndagsgudstjänst, men med en förkortad högmässoritual. Men kyrkolagsutskottet avvisade detta förslag med hänvisning till att högmässogudstjänsten borde vara till för alla församlingsbor och ha en fast liturgi. Däremot blev det beslut på att utarbeta en särskild liturgi för barn- och ungdomsmässor. Ärkebiskop Söderblom utarbetade ett förslag på en förkortad högmässogudstjänst med textläsning och trosbekännelse, tanken var att denna skulle användas som huvudgudstjänst. Förslaget godtog inte då det krävdes en kyrkolagsändring. Detta på grund av att förslaget hade form av förkortad högmässogudstjänst med en textläsning och fakultativ trosbekännelse. För fastetiden fanns en alternativ ordning, då med en förkortad litanian³⁰ som kyrkobön. Kyrkomötet insåg att sådana gudstjänster redan firades ofta i alla delar av landet, därför var en större enhetlighet i utformandet önskvärd. Kyrkomötet föreslog att denna ordning skulle införas som ett tillägg till kyrkohandboken. År 1975 kom en motion med förslag om barnkommunion där beredningsutskottet medgav att konfirmationen inte kunde betraktas som ett villkor för nattvarden. De kom fram till att dopet var fullvärdigt utan konfirmationen och att nattvardsbordet var öppet för barn och ungdomar.³¹ Under mina år som barnkonsulent då jag diskuterat just nattvarden med både barn och ungdomar, har i stort sett alla poängterat att det är stort och högtidligt att ta nattvarden. Även de små i tre- fyraårsåldern vittnade om detta.

²⁹ Brohed, 2005 s 58-59.

³⁰ Litanian: en böneform där församlingen svarar förbedjaren med återkommande böneformler. (*Religionslexikonet*, Red. Stefan Ewald, Bokförlaget Forum, Stockholm 2006, 284)

³¹ Martling, 1992, s 255-257.

De församlingar jag undersökt som har söndagsskola låter barnen komma tillbaka efter söndagsskolan för att fira nattvarden.

Familjegudstjänsten fick en utformning med nya, egna inledningsord och lovsånger. Familjegudstjänsten avslutades med Fader vår, en lovpsalm och välsignelsen (högmässogudstjänst). Denna ordning ingår i 1986 års kyrkohandbok.³² Revisionsgruppen hade två saker att ta hänsyn till vad gäller familjemässan. Den ena var att familjemässan skulle anknyta till högmässans ordning för att underlätta för familjerna att känna delaktighet i gudstjänstgemenskapen. Den andra var att familjemässan skulle utformas i anslutning till familjegudstjänsten. Kontentan av detta blev att man anknöt familjemässans inledande del till familjegudstjänstens ordning och nattvardsmässan utformades enligt högmässans ordning med en, för familjemässan, särskilt anpassad nattvardsbön. Dock med undantag för syndabekännelse med absolutionsönskan³³ som infogades mellan psalmen efter predikan och förbönen, annars var den inledande delen identisk med familjegudstjänstens.³⁴

³² Martling, 1992, s 257.

³³ Absolution, Avlösning, den handling genom vilken prästen tillsäger någon syndernas förlåtelse. (*Religionslexikonet*, Red. Stefan Ewald, Bokförlaget Forum, Stockholm 2006, 7)

³⁴ Martling, 1992, s 258.

3. Kyrklig barnverksamhet enligt aktuell litteratur

Jag har gjort ett fåtal nerslag i Bibeln där det står om barn, och ett bibelcitat om Jesus och barnen finns som en underton genom hela uppsatsen. Det är intressant att se vad kyrkoordningen säger om barnen och vad det finns för riktlinjer, därför börjar jag där. Då jag sökte på nätet på barn och gudstjänst fick jag fram många församlingar som arbetar på olika sätt kring detta, vilket är bra, men min undersökning gäller tre församlingar. Jag har också stött på en hel del metodböcker som är bra för församlingsarbetet men som jag inte haft någon vidare användning av i uppsatsen.

3.1 Bibeln och riktlinjer

Om vi börjar med Gamla testamentet, så nämns barnen på flera ställen. Vi är Guds barn, Guds söner och döttrar och i 1 Mos 21:9-21 står det: Var inte rädd, Gud hör barnens röst.³⁵ I Nya testamentet finns berättelsen om Jesus och barnen Mark 10:13-16. Berättelser där barn på olika sätt är inblandade finns på flera ställen i Bibeln. Det faktum att Gud blev människa i ett litet barn visar på barnets särställning i kristendomen. Sören Dalevis bok *Gud som haver barnen kär* skriver om Gudsbilder och Jesusbilder i Biblar för barn. Han har även undersökt barnens ställning i Bibeln. Dalevi skriver att barnen har en framträdande roll i evangelierna, inte minst om man tänker in barnens position i den antika världen. Jesus uppmanar vuxna att bli som barn (Mark 9:33-37, Matt 18:1-5, Luk 9:46-48) och i Matt 21:15 sjunger barnen att Jesus är Guds son.³⁶ Oavsett hur man tolkar berättelsen om Jesus och barnen så är det, enligt Dalevi, tydligt att Jesus och barnen hör ihop.³⁷

I kyrkoordningen står det att gudstjänsten är kyrkolivets centrum. I gudstjänsten möter församlingen Gud i ordet och sakramenten. Gudstjänsten är hela församlingens gåva och uppgift. Vidare står det att alla i församlingen är kallade att delta i gudstjänsten och komma med sina erfarenheter och livsfrågor till det gemensamma mötet med Gud.³⁸ Alla är kallade, således även barnen. Att barnen har en plats i församlingen finns att läsa i *I dialog med barn*, som är riktlinjer för hur Svenska kyrkan skall arbeta med barn 0-14 år. Där kan man läsa hur viktigt det är att barnen får en positiv upplevelse av kyrkan. Vidare står det att vuxna ibland behöver ta ett steg tillbaka och låta barnet göra sin röst hörd. Helighet och gudsrelation är

³⁵ Bibel 2000.

³⁶ Dalevi, 2007, s150.

³⁷ Ibid. S 161.

³⁸ Svenska kyrkan, 2011, Kap 17, inledningen.

precis lika viktigt för barnet som det är för den vuxne.³⁹ Där står också dessa rader, ”verksamhet för barn skall bygga på barnet som en tillgång”⁴⁰ Det har funnits en tendens till att barnen inte ska synas eller höras under gudstjänsten. Vuxna kan ha en tendens att agera så som att gudstjänsten är deras revir. Barnen har inte riktigt tagits på allvar. I häftet *I dialog med barn* uppmärksammas barnen på ett sätt som rättfärdigar deras tillgång till gudstjänsten. Där beskrivs barnen som viktiga. De behöver och har rätt till gudstjänsten lika mycket som de vuxna. Det är en utmaning att sätta barnet i främsta rummet och att ge tid och utrymme för dem. Det är också en utmaning att skapa plats för samtal och samvaro för barnen såväl som för vuxna.⁴¹

3.2 Allmänt om hur man bör förhålla sig till barn

Lars Åke Lundberg skriver att vi har slängt ut barnet och behållit dopet. I hans bok *Barnet* diskuterar han att barnet ofta har blivit en bifigur, inte bara i berättelserna utan även i forskningen. Forskningen, menar Lundberg, har ofta fokuserats på dopet, då blir barnen och de unga intressanta. När det handlar om dopuppföljning och som föremål för undervisning eller medlemsvärkning är barnen viktiga. Men inte som barn, inte som för Jesus, barnet i sig. Lundberg fortsätter med bilden av Jesus och barnen eller, som han säger, barnen och Jesus. Jesus ställer barnen mitt ibland dem, som svar på frågan vem är störst i Guds rike. Jesus använder begrepp som identifikation och omvändelse i samband med denna handling. Den som tar emot ett sådant barn i mitt namn, han tar emot mig. Jesus använder omvändelse i samband med barnen. I Matt 18:2 står det: ”Om ni inte omvänder er och blir som barn, skall ni inte komma in i himmelriket.”⁴² Själva omvändelsen är en frihetshandling och människan får ett nytt perspektiv. Lundberg menar att omvändelsen innebär att gå mot värderingar då man sätter den minsta i mitten, att ta hand om de omyndiga. Platsen i mitten var den viktigaste platsen, den plats som var vigd åt Toran. Jesus valde inte ut ett speciellt barn, han valde inte det rikaste, det snällaste eller det barn som hade en särskilt fin, anrik härkomst utan ”han tog ett barn och ställde det framför dem och lade armen om det”.⁴³ Lundberg markerar att Jesus blev förargad eller vred (i vissa översättningar) när lärjungarna ville visa bort barnen, detta visar på att det är något som är viktigt. Detta är en mycket stark handling och den

³⁹ Almer, 2004, s 8-9.

⁴⁰ Ibid.s 8.

⁴¹ Ibid.s 11.

⁴² Lundberg, 1998, s 111.

⁴³ Ibid. S 113.

stannar inte vid att han blir vred utan, han tar barnen i famnen och säger att Guds rike tillhör sådana som de.⁴⁴

Jag tycker att Lundberg har gjort en mycket intressant iakttagelse, en iakttagelse som jag håller med honom om. Jag tänker att det är så mycket av detta som faktiskt ligger bakom vår svårighet att möta barnen. Med svårighet menar jag att det inte är helt enkelt att hitta en välfungerande söndagsverksamhet för barn, vilket ju också är min rubrik och undersökning för uppsatsen. Den iakttagelse som Lundberg gjort är att när Jesus säger att vi ska bli som ett barn, handlar det om att vända sig om åt ett annat håll för att sedan vända sig framåt. Det hebreiska ordet för omvändelse handlar om att en person vänder tillbaka för att hitta rätta vägen. Att vända tillbaka för att hitta till sitt eget inre barn. Om vi ska kunna klara det måste vi kunna ta tag i vårt förakt för svaghet, både vår egen svaghet och andras. Ofta försöker vi dölja våra svagheter och vi har svårt att erkänna dem. Vi har lärt oss att bara den felfria och perfekta kan bli accepterad. Då blir äkta och ärliga möten omöjliga och våra liv blir en ständig ”fasadputsning”. Men vårt inre barn däremot, blir övergivet och hemlöst. Ta istället emot ditt inre barn med dess svaghet och dess styrkor skriver Lundberg. Vägen till det inre barnet kan vara lång och många behöver terapeutisk hjälp, men det är verkligen värt att sluta med ”fasadrenoveringen” och börja tala ärligt med varandra. Detta ärliga och jobbiga möte sker i många tolvstegsgrupper.⁴⁵ Nu säger jag inte att alla är missbrukare och behöver gå igenom tolvstegsmetoden eller behöver terapeutisk hjälp men jag tror att många har stängt till om sitt inre barn och det är just det Jesus säger att vi behöver öppna. Vi behöver se på oss själva sådana som vi är. Boken *Döden är livsviktig* av Elisabeth Kübler-Ross handlar om samtal med döende och då framförallt döende barn. Där diskuterar Kübler-Ross om just detta, tar vi inte tag i vår frustration, maktlöshet och raseri så kommer vi att gå omkring med en vänlig leende fasad som tillslut briserar. Om vuxna istället försöker vara naturliga blir allt så mycket lättare.⁴⁶ Barn är specialister och känner in om vuxna är ärliga i mötet med dem. De känner om vuxna ljuger eller om vuxna faktiskt inte gillar dem, det går inte lura barnen. Barnens ärlighet och äkthet kanske skrämmer vuxna och därför har vuxna svårt att vara naturliga med barn och svårt att veta hur man ska göra så barnen trivs i kyrkan. Jag tror dock att det kan ligga något i det Kübler-Ross beskriver som de fem naturliga känslorna. Kübler-Ross säger att vi ska acceptera dessa känslor som naturliga istället för att förvandla dem till onaturliga

⁴⁴ Lundberg, 1998, s 113-114.

⁴⁵ Ibid. s 153-156.

⁴⁶ Kübler-Ross, 2003, s 63.

känslor. De känslor hon menar är sorg, vrede, hat, svartsjuka och kärlek.⁴⁷ Jag går inte in och beskriver var och en av dess känslor då de ligger lite utanför min undersökning. Men jag väljer att nämna dem för jag känner att det är av vikt vad gäller att hitta till sin egen känsla, sitt "eget barn" vilket jag tror kan hjälpa oss i arbetet med barn, och även i våra egna liv. Hon skriver att om vi tar mod till oss och blir ärliga igen, kommer vi att märka att vi blir modiga.⁴⁸ Mod behöver vi. Kanske är detta ett litet sidospår men jag tror faktiskt att det kan vara mycket rädslor som kan störa arbetet med att skapa bra söndagsverksamhet för barn. Det kan vara en rädsla att det inte blir så som vi tänkt oss. Vi behöver ha en öppenhet i gudstjänsten när det är barn med, barn är spontana. Jag tänker att det också kan finnas en rädsla att inte ha full kontroll, att våga lita på att någon annan, till och med ett barn, gör en viktig uppgift. Jag tycker som sagt att det är en väldigt intressant iakttagelse Lundberg gör.

3.3 Litteratur om Söndagsskolan

Birgitta Carlquist, Birgitta Johansson och Lilian Johansson har erfarenhet av söndagsskolan och skriver i sin bok *Källan* att i söndagsskolan försöker man få bort den intellektuella snedbelastningen som lätt uppstår. Barnen ska kunna få finna sin egen rytm, då kan evangeliet bli levande och personligt. Barnen är våra medkristna och vi får upptäcka tron tillsammans. Barnen kan visa oss vad tro och Gudsupplevelse är, de kan uttrycka känslan av helighet och Gudsupplevelsen på ett för oss vuxna oväntat sätt.⁴⁹

Fantasin och föreställningsförmågan har sin grund i människans kroppsliga erfarenhet. De erfarenheter vi gör är grundläggande för vår föreställningsvärld samtidigt som den religiösa föreställningsvärlden hjälper oss att sortera erfarenheter och ge dem ett sammanhang. När det gäller den religiösa föreställningsvärlden är gemenskapen i församlingen viktig. I gudstjänsten förmedlas evangeliets berättelser och då finns en möjlighet att relatera till våra egna religiösa erfarenheter till bibelns berättelser. Vår förmåga till föreställning och fantasi är det som ger oss verktyg att till varandra förmedla olika tankar och tolkningar, skriver Karl-Gunnar Ellverson.⁵⁰ Där har vi återigen vikten av att våga vara ärliga och att hitta barnet i oss, att släppa fantasin lös. Jag tror att just rädslor, som vuxna kan ha, fånglar dem. Barnen kan hjälpa och visa vuxna hur man släpper loss fantasin. Det finns annars en fara att vi begränsar oss i vad vi skulle kunna göra i vårt arbete med barnverksamhet. En annan oerhört

⁴⁷ Kübler-Ross, 2003, s 63-70.

⁴⁸ Ibid. S 76.

⁴⁹ Carlquist, Johansson, 2000, s 23-24.

⁵⁰ Ellverson, 2003, s 25.

viktig aspekt är vårt bemötande av barnen. Gemenskapen i församlingen är viktig för dem, vi måste se och höra barnen och de måste få synas och höras. Ellverson skriver att om nu det kroppsliga och relationerna till gemenskap är viktiga för barnen borde det vara självklart att barnen deltar i Gudsfolket, Kristi kropps gemensamma liturgi. Om det kroppsliga kan upplevas som naturligt och som en självklar del av vår högmässa blir det naturligt att barnen deltar tillsammans med de vuxna. Våra sinnen är det som förmedlar det heliga till oss.⁵¹ Även vuxna har behov av att använda alla sinnen, även om vuxna inte längre är så vana vid det som barn är.

3.4 Litteratur om barnen i gudstjänsten

Boken *Mänsklig Gudstjänst* av Martin Modéus som Teleborgs församling är inspirerade av tar upp flera spännande och viktiga tankar men man kan säga att boken kretsar kring tre frågor och dessa är:

- 1) Vad är en gudstjänst?
- 2) Vilka är vi som firar gudstjänst?
- 3) Hur fungerar en gudstjänst?

Boken kan fungera som en inspiration till hur man kan läsa och uppfatta gudstjänsten. Syftet är att ge perspektiv på gudstjänsten. Modéus skriver att boken kan användas som en handbok.⁵² I kapitel 14 skriver Modéus om barnens plats i högmässan. Han menar att detta är en av de mest svårlösta liturgiska frågorna. I gudstjänsten finns ett grundläggande mönster av stelhets och överhetsgestaltning. Därför menar Modéus att troligtvis är det samma problem, detta med barnen i gudstjänsten och gudstjänstens problem. Det faktum att gudstjänsten inte fungerar som den är utformad utan att den måste anpassas till barnen. Modéus menar att det är problematiskt att vi behandlar människor i grupper när vi istället ska vi se varandra som individer, detta gäller självklart även barnen. Modéus fortsätter påstå att en relationsrik gudstjänst måste lösa upp hierarkierna genom att unga och gamla blir synliga för varandra som människor.⁵³

Barnen har ingen plats i högmässan. Kyrkorummet med dess höga hårda bänkar som gör det svårt att se för barnen, visar oss att barnen deltar fast på de vuxnas villkor. Modéus drar en

⁵¹ Ellverson, 2003, s 26-27.

⁵² Modéus, 2005, s 15-19.

⁵³ Ibid. S 383-386.

parallell med midsommaraftonens dans kring midsommarstången då vi dansar *med* barnen medan det i gudstjänsten finns en tendens att antingen ska vuxna göra gudstjänster *för* barnen eller så ska barnen uppträda för de vuxna. Det finns en benägenhet att säga att barnen stör gudstjänsten.⁵⁴ Om man i stället vänder på perspektivet och tänker sig att barnen kan hjälpa oss att inse att gudstjänsten i dag inte speglar den världsbild vi lever i, då kanske vi skulle lära oss och försöka göra gudstjänsterna mer begripliga, inte bara för barnen.

Barnens katedral som de har i Karlstad, och som de var inspirerade av i Alvesta, anser att barn och föräldrar skall känna sig välkomna, allt ska utgå från barnens behov och perspektiv. Barnens katedral drivs som ett projekt och är inte ett byggande av en ny kyrka utan ett nytt arbetssätt att tänka kring barn och kyrka. Intentionen är att till barnens katedral ska man kunna gå med sina barn och veta att där är barnvänligt. Man koncentrerar sig på bibelberättelser som levandegörs och man tror att detta även går hem hos de vuxna. Lugnet och stillheten är något som är viktigt och de beskriver det som att det ska vara en oas mitt i samhället. Barnens katedral handlar om att tänka på ett nytt sätt, en parallell dras till finrummet dit barnen inte hade tillgång. Men kyrkan ska var barnens finrum där även vuxna får tillgång. Det finns en önskan om att göra om kyrkorummet genom att bland annat låta det inrymma en barnens ljusbärare. En annan viktig aspekt i Barnens katedral är att de vill få med alla sinnena i sitt arbete. Men det viktigaste är ändå att tänka på ett nytt sätt, säger Kerstin Henningsson, personal i Koppkärrs kyrkan i Karlstad.⁵⁵

Artikeln av Bodil Månsson och Kristina Runesson är intressant med tanke på min undersökning. Den heter *Att tala till barn i gudstjänsten*. En fråga som de ställer sig är om man ska tala *till* barn eller *med* barn? Den som leder samtalet vill förmedla något, vilket barnen inte är införstådda med, barnen har ofta svårt att följa den röda tråden om det bara är med ord. Barn associerar ofta fritt och kan exempelvis vid berättelsen om att Maria födde Jesusbarnet i ett stall börja prata om sina husdjur. Men när det gäller vuxna talar vi *till* vuxna och det gör vi även då vi vill förmedla något till barn, frågan är då hur barn tänker? Eftersom vi inte längre är barn vet vi inte riktigt det. Det vi vet är att de inte tänker som vuxna och för att förstå barnen behöver vi känna hur det är att leva i deras värld. Lyssna på deras musik,

⁵⁴ Modéus, 2005 ,s 387- 389.

⁵⁵ Linden, 2000, s 4-5.

kolla på tv tillsammans med dem med mera. Barn är väldigt olika i olika åldrar och har olika sätt att ta in information beroende på att de i de olika åldrarna har olika lätt eller svårt att koncentrera sig. Och just detta med koncentrationen bör spela in då församlingarna diskuterar huruvida barnen ska höra predikan eller få den på sitt sätt (i exempelvis söndagsskola). Vissa resonerar som så att det är bra att barnen får lära sig att sitta still, andra menar att det är mysigt att få sitta och gosa med föräldern i bänken, att få pyssla bredvid, eller få en stunds lyssnande, gemenskap och närhet. Att barn uppfattar och hör bra mycket mer än vi tror är ett faktum, barn är ofta mer öppna och receptiva än vuxna. Frågan är varför barnen ibland bara inte vill. Om vi ute i församlingarna bortser från barnens förutsättningar och behov är risken stor att barnen upplever gudstjänsterna som långtråkiga och de blir likgiltiga inför upplevelsen. Ett barn som har ett behov att röra på sig förstår inte varför man skall sitta still i en bänk eller på en stol och lyssna till ord och begrepp som ofta är svårbegripliga för dem. Även valet av sånger kan göra att det blir svårt för dem att hänga med. Konsekvensen av detta kan bli att barnen upplever Gud och tron på Gud som ointressant och svårbegriplig. Intrycket kan bli att Gud inte förstår mig och känslan att Gud är långt ifrån mig kan infinna sig. Det är verkligen hemskt om vuxna står ivägen för barnen och deras gudstro.⁵⁶

Barn vill, precis som vuxna, bli sedda och därför bör vi behandla dem så som Jesus behandlade dem. Han mötte och såg barnen då lärjungarna ville mota bort dem. Barnen ska i verksamheten bli sedda, tilltalade. Barn och ungdomar bör ha ett ställe där de kan vara utan att känna att de stör andra. Barnen kan också få konkreta uppgifter. Ordet måste förmedlas på barnens språk och det är bra att använda konkreta bilder eller saker vid förkunnandet. Det är också väldigt viktigt att vara väl förberedd, det är det förvisso alltid men kanske särskilt då det handlar om barn. Det gäller att vara på det klara med vilken åldersgrupp man ska tala med. Månsson och Runesson tar upp några punkter att ha i åtanke då det gäller att prata med/förkunna för barn.

- 1) Utgå från en bibelberättelse eller annan bibeltext. Berätta eller läs den med inlevelse.
- 2) Förklara uttryck och situationer som är av avgörande betydelse för huvudpoängen.
- 3) Berätta huvudpoäng med tillämpning.
- 4) Sammanfatta.
- 5) Be.⁵⁷

⁵⁶ Månsson, Runesson, 20011 s 33-35.

⁵⁷ Ibid. s 36-38.

Magdalena Johansson har skrivit en artikel i tidningen *Barn och familj*, hon berättar att det är viktigt att försöka hitta sätt på vilka barnen kan vara med och gestalta berättelserna. När Jesus föds i Betlehem får barnen vara Josef och Maria som pantomimiskt får hålla och vyssa sitt barn. När Noa bygger arken får barnen hamra och såga och även föreställa djuren som går in i arken. Ett varierat röstläge är bra att använda, att prata starkt och svagt, även rörelseramsor är pedagogiskt menar Johansson. Att överhuvudtaget använda det man kommer över för att åskådliggöra berättelserna är bra. Det kan handla om att använda teckningar eller dockor, en skokartong kan bli ett hus, tygbitar får vara palmlöv och ballonger kan visa på Guds ande som finns men inte syns. Johansson menar att det är av vikt att försöka komma ihåg hur det var att vara barn och utgå från frågor som: Vad var viktigt för mig då? Vad blev jag rädd för? Vad gjorde mig glad? Att tänka kreativt och ha vilja att göra sig förstådd av barnen är a och o, säger Johansson.⁵⁸

Ulrika Stark skriver i sin uppsats *Kan barn fira gudstjänst* om utmaningen i att forma en gudstjänst för alla så att alla känner sig delaktiga. Barnens tro kan växa genom delaktighet så det är viktigt att tänka på det i arbetet. Stark menar att man bör fundera extra på själva predikan, söndagsskolan kan här vara ett alternativ. Men Stark påpekar också att det förmodligen är relevant att även ha gudstjänster som kan tas emot både av vuxna och av barn.⁵⁹

3.5 Sammanfattning av litteraturen

Dalevi menar att Jesus och barnen hör ihop, och Jesus sätt att röra vid barnen visar att de är viktiga. Barnen är viktiga för kyrkan. Lundberg menar att vi ska göra som Jesus och ställa barnen i mitten. Vuxna behöver förstå att barnens gudsrelation är precis lika viktig som vuxnas gudsrelation. Därför behövs det finnas lika mycket utrymme för barnen som för de vuxna, vilket det tyvärr oftast inte gör. Vi har mycket att lära oss av barnen och de ska ses som en tillgång i församlingsarbetet, vilket även riktlinjerna säger. De vuxna behöver ta ett steg tillbaka och släppa fram barnen. Barnen kan lära oss om gudsrelationen och att hitta vårt eget barn genom att våga släppa taget och använda fantasin.

⁵⁸ Johansson, 2002, s 10-11.

⁵⁹ Stark,, 2007, s 18.

Viktigt i arbetet med barn enligt ovan nämnda litteratur är att vuxna låter barnen vara barn och att vi möter dem där de är. Vuxna behöver skapa en öppen atmosfär där barnen känner sig välkomna. Viktigt är att vi lär oss att släppa på stelheten och hierarki som ofta kan finnas i våra gudstjänster, detta kan barnen hjälpa oss att se och förstå. Vuxna behöver släppa kontrollen och makten.

När man utformar verksamhet för barn bör man tänka på orden, på hur man talar till dem. Det är viktigt att barnet förstår och att man talar med olika röstlägen, men att man inte talar för länge. I stället är det bra om det är olika inslag där andra sinnen få vara med. Martin Moéus skriver att vi ska se varandra som individer och inte som en grupp, vilket vi lätt gör. Ser vi varandra som individer istället för en grupp barn eller en grupp vuxna blir det bättre menar Modéus. Vi bör också fundera på hur kyrkorummer ser ut, ser barnen överhuvudtaget något i de höga hårda bänkarna? En annan viktig aspekt som Modéus plockar fram är det finns en tendens till att barnen ska göra saker för oss, uppträda och visa sig fina framme i koret. Han drar en parallell till midsommardansen. Då vi dansar med barnen och inte för barnen eller de för oss. Detta tycker jag är mycket viktigt och spännande med tanke på hur jag anser att vi bör jobba med barn i svenska kyrkan.

4. Teleborgs församling

Teleborgskyrkan ligger i utkanten av Växjö i ett villaområde med Linnéuniversitetet alldeles i närheten. I Teleborgs församling finns också ett antal gudstjänstrum på landet det är Kalvsviks kyrka, Vederslövs kyrka, Dänningelanda församlingshem och Tävelsås kyrka. Teleborgskyrkan är den kyrka jag använder i denna undersökning. I Teleborg finns ett centrum, med ICA, pizzeria, vårdcentral med mera. Där finns också ett flertal skolor. År 1974 var Teleborgskyrkan färdigbyggd och den var fram till 1995 en distriktskyrka till Domkyrkoförsamlingen. År 2002 utökades pastoratet och de nämnda landsortsförsamlingarna inlemmades. Församlingen ingår i Kinnervalds kontrakt.

Anställda i Teleborgs församling är:

Prästtjänster 5

Diakontjänster 2

Församlingspedagog 1,9

Kyrkomusiker 2,68

Övriga 3,9

2009 fanns det 11548 invånare i församlingen varav 7898 var kyrkotillhöriga.⁶⁰

4.1 Teleborgs församlings barnverksamhet

Jag har intervjuat Annie Svensson som arbetar som församlingspedagog i Teleborgs församling. Hon är, tillsammans med en annan pedagog, ansvarig för söndagsskolan. De är själva med som ledare (dock inte samtidigt). De ansvarar för schema, material och är sammankallande för de frivilliga söndagsskoleledarna. I Teleborgs församling var det många diskussioner i arbetslaget. Diskussionerna ledde till en vilja att göra en gudstjänst för alla. En följd av detta blev att de startade söndagsskola. Arbetslaget kom fram till att de ville fira mässa varje söndag och att alla, även barnen, skulle ha en självklar plats. Det fanns en önskan om att barnen skulle få ta del av predikan på sitt sätt. Martin Modeus bok *Mänsklig gudstjänst* har inspirerat Teleborgs församling i sitt arbete, men främst var det diskussioner i arbetslaget som ledde fram till deras praxis kring gudstjänst och söndagsskola. Viktigt här är att det inte handlar om en traditionell söndagsskola, där barnen får sitta och ha tråkigt en stund utan det handlar om en kombination av söndagsskola och barn gudstjänst.

⁶⁰ Information genom mail från Ingalott Bild, Assistent/Pastorsexpedition i Teleborgs församling.

Söndagsskolan finns i Teleborgs församling i stort sett alla söndagar under gudstjänsttid, vilket är klockan fem på eftermiddagen. Barnen går med i procession in i kyrkan, de bär ljus, kalken med mera. Ett av barnen hälsar efter första psalmen de andra barnen välkomna till söndagsskolan och församlingen sjunger en sång med rörelser innan barnen går ut till sina tre olika grupper. Grupperna är åldersindelade i förskolan Kyrkis, lågstadiet Praise och mellanstadiet där gruppen kallas Glory. Söndagsskolan börjar med samling där de läser en text och ber tillsammans. Ett viktigt inslag är ljuständningen där man ber för ett barn i taget med tanken att alla ska bli sedda. Sedan följer en aktivitet som kan vara en lek, drama, bakning eller pyssel av något slag. Innan barnen går tillbaka till mässan så avslutar de med en sång. Ibland vill barnen återberätta vad de gjort i söndagsskolan och då gör de så i slutet av gudstjänsten. Vid förbönen går en person (vanligtvis en kyrkvård) runt till de tre söndagsskolegrupperna och meddelar var de är i gudstjänsten, så att söndagsskoleledaren vet när det är dags att börja avrunda. Tanken är att barnen ska komma tillbaka in i kyrkan lagom till nattvarden. Det är alltid ett barn från gruppen för de äldre barnen (Glory) som är med som nattvardsutdelare.)

Det finns ingen särskild tjänst i Teleborgs församling för detta arbete men Annie Svensson gissar att det läggs ner ca 100 timmar per år på detta arbete. Det är både yngre och äldre församlingsmedlemmar som är söndagsskoleledare på frivillig basis.⁶¹ I Teleborgs församlingsinstruktion står det bland annat att Teleborgs församling vill vara en församling som formar lärjungar. De skriver att de vill vara en församling som kallar människor att tro på Jesus Kristus och som vill utveckla en hållbar kristen livsstil i den kultur som vi nu lever i. Teleborgs församling vill ge en möjlighet till fördjupning i kristen tro för alla åldrar.⁶² Under rubriken Gudstjänst står det i församlingsinstruktionen orden ”en gudstjänst vi längtar till och som vi gärna talar med andra om”. Dessa ord är vägledande för Teleborgs församling. Söndagens gudstjänst ska vara en gudstjänst för alla åldrar, därför har de söndagsskola och strävar efter att även den övriga utformningen av gudstjänsten görs så att både barn, ungdomar och vuxna får plats i musiken och orden. Så står det att läsa i församlingsinstruktionen.⁶³

⁶¹ Intervju med Svensson i Teleborgs församling 2011-10-14.

⁶² Församlings instruktion för Teleborgs församling, 2008-02-06, 3.

⁶³ Ibid.

4.2 Min egen upplevelse av söndagsskolan i Teleborgskyrkan

Min upplevelse av söndagsskolan i Teleborg är att det var många och glada barn. De var väldigt engagerade då de skulle bära in saker (ljus, kalken, kollekthåvar med mera) och de flesta gick gladeligen med i processionen. Det var några av de större barnen som helst ville sitta kvar i bänkarna, vilket de givetvis fick. När det var dags för sången ”Nu är vi på gång” (som är tecknet på att barnen ska gå ut) kom alla fram och sjöng och gjorde rörelser tillsammans med församlingen. Sedan sprang barnen ut till sina respektive grupper. Jag var med gruppen Glory så det är den åldersgruppen jag har studerat. De andra två grupperna gör i stort sett samma sak vid sina samlingar. Det jag reflekterade över var lugnet under bönestunden. Det kändes som en fin och viktig stund för barnen. Kanske var inte engagemanget fullt lika stort under textläsningen, men desto större under pyssel och lekstunden. Jag observerade även stunden vid kyrkkaffet. I Teleborgskyrkan börjar gudstjänsten klockan 17 och slutar mellan 18-18.45. Då är det inte läge för kakor utan i stället är det mackor till både vuxna och barn och även fil och cornflakes med mera till barnen. Denna stund verkar vara viktig för dem, de satt tillsammans vid ett bord och hade mycket roligt.

Det verkar vara hela församlingens mening att barnen ska få synas och höras i kyrkan, det kändes som att alla hade en självklar plats och att det var viktigt att barnen fanns med. Jag upplevde verkligen att det är en gudstjänst för alla.

4.3 Vad säger barnen?

De två barn som jag intervjuade i Teleborgs församling trivdes väldigt bra i söndagsskolan. Deras kommentarer var att det var väldigt bra att de hade något att göra under gudstjänsttid. Det var viktigt för dem att de förstod och att de fick texterna förklarade. Det var ingen av dem som saknade något med söndagsskolan. Det upplevdes positivt att de hade åldersindelade grupper och att det var olika ledare och olika teman på söndagarna. Viktigt var också att söndagsskolan var ett tillfälle att få träffa kompisar.⁶⁴

⁶⁴ Intervju med flicka ett 10 år och flicka två 11 år i Teleborgs församling, 2011-10-23.

4.4 Sammanfattning om Teleborgs församlings söndagsverksamhet för barn

Sammanfattningsvis skulle jag säga att verksamhetens grundsyn i Teleborgs församling är att det ska vara en gudstjänst för alla. Där finns en äkta och innerlig önskan att det ska bli bra för barnen under gudstjänsten. Arbetet verkar vara förankrat i hela arbetslaget och personalen är väl införstådd med arbetet. Det fanns en öppen atmosfär och en acceptans för att barnen ska få vara just barn. I Teleborgs församling valde man söndagsskola som alternativ att ge barnen sin gudstjänst. Jag vill särskilt lyfta upp att denna församling är bra på att se varje individ och den har ett genomtänkt arbete med sin söndagsskola. Barnen var inget "skådebröd" utan deltog som individer i söndagsskolan med glädje. Barnen jag intervjuade sade sig inte sakna något. En reflektion från Teleborg är att det kanske borde vara mer tid till detta arbete avsatt för förslagsvis pedagogerna i deras scheman. Positivt är också deras fika, att barnen har sin vagn med flingor och dylikt. Det visar att man ser och tar hänsyn till barnen menar jag.

5. Alvesta församling

I Alvesta församling finns det sex invigda kyrkorum. Det är Alvesta kyrka, Skogskyrkan, Lekaryds kyrka, Härlövs kyrka, Hjortsberga kyrka och Kvenneberga kapell. Skogskyrkan där arbetet med Himlaliv utförs ligger precis i utkanten av Alvesta.

I församlingen tjänstgör:

En kyrkoherde.

Två komministrar med 100 % vardera

En diakon på 100 %

Två kyrkomusiker

I Alvesta finns också:

Pedagog 100 %

Pedagog 75 %

Diakoniassistent 80 %

Assistent för skolåldrarna. 90 %

I Alvestas församlingsinstruktion står det att det är 9 779 folkbokförda och lite drygt 70 % av dessa är kyrkotillhöriga. Alvesta församling bildades 2010 då de församlingar jag nämnt ovan lades samman. Alvesta församling beskriver i församlingsinstruktionen att de vill vara medvandrare och dela människors glädje och nöd. Vidare vill församlingen skapa en miljö där människor kan mogna, växa och att det är församlingens uppgift att levandegöra och utveckla kristen tro och kultur. Gudstjänsten skall vara offentlig och tillgänglig för alla. I snitt firas tre gudstjänster per söndag i församlingen. Alvesta församling beskriver sitt gudstjänstutbud som ett smörgåsbord. Den beskriver Himlaliv som en ny gudstjänstform som främst vänder sig till barn. Himlaliv firas kontinuerligt varannan söndag terminsvis.⁶⁵

5.1 Alvesta församlings barnverksamhet, Himlaliv

Elisabet Cárcamo Storm arbetar som komminister i Alvesta, hon är initiativtagare till arbetet de kallar Himlaliv. Det arbetet tog sin början för ca 2 år sedan. Innan de påbörjade Himlaliv hade de familjegudstjänst en gång i månaden som fungerade bra men, de ville något mer. Cárcamo Storm berättar att de ville nå fler med sina gudstjänster och inte ha familjegudstjänst då och då. Barnens katedral i Karlstad inspirerade dem just med att barnen skall vara i

⁶⁵ Församlingsinstruktion för Alvesta församling, 2011-04-28.

centrum, men det var ändå inte riktigt på det vis som de gör i Karlstad som Alvesta församling ville arbeta. Här ville de istället göra en gudstjänst fullt ut. För att kunna genomföra detta insåg de att det behövdes tid, förklarar Cárcamo Storm. Arbetslaget som skulle arbeta med Himlaliv åkte iväg ett dygn för att planera och få en stomme att utgå ifrån. Personalen som skulle arbeta med detta var en präst, tre musiker och fem pedagoger. De brainstormade och pratade utifrån frågan – vad vill vi? Arbetslaget kom bland annat fram till att igenkännandets glädje är av vikt men också att vissa delar av gudstjänsten bör vara nya varje gång. Cárcamo Storm förklarar att de har arbetat fram ett koncept som fungerar bra för dem, arbetslaget är på samma nivå och har samma mål.

Himlaliv firas varannan söndag och de följer kyrkoåret, vilket ger en spännande utmaning säger Cárcamo Storm då det på så vis inte bara blir de vanliga ”barnteman” som till exempel om änglar. I gudstjänsten finns inga agendor men personalen som arbetar utgår alltid från samma ordning. Gudstjänsten innerhåller alltid en bönestund och en bibelstund. Bibelstunden ser alltid olika ut. Cárcamo Storm förklarar att de kan använda sig av kasperdockor, de läser ur Bibel för barn, dramatiserar texten i nutid eller dåtid och ibland är de karaktärerna. Ibland är det något överraskningsmoment och/eller annat. I inledningen av gudstjänsten öppnas fyra lådor med saker i som på olika sätt hör ihop med dagens tema. Dessa saker knyter de sedan an till i slutet av bibelstunden.

Himlaliv börjar alltid på mattan i koret en stund innan klockan tio, då är det drop in med sångstund. Alla hälsas välkomna och Himlalivsången sjungs. Barnen har tidigare fått lappar med olika uppgifter de ska göra under gudstjänsten. Det är uppgifter som att ringa i klockan, samla in kollekten, öppna lådorna med mera. Sedan ställer de upp och går in i procession. Barnen sätter sig på mattan och det är dags för lådorna. Därefter tar bibelstunden vid och efter det sjungs psalm 21 ”Måne och sol” som de har som trosbekännelse. Bönestunden ser alltid likadan ut. Pedagogen leder och förklarar vad bön är - ett samtal med Gud. De använder ett regnrör (ett långt rör med sand i som låter som regn) och tänder ljus för att stilla sig inför bönestunden. De ber alltid samma bön och har med inslaget ”I dag ber vi särskilt för...” Barnen har fått rita sina böneämnen som de har satt upp på en flanellograf, Gud som haver och Vår fader följer därefter. En kollektsång sjungs och de pratar lite om vad kollekten innebär. Därefter avslutas Himlaliv med en sjungen välsignelse med rörelser och

Himlalivsång. I Himlaliv dyker det ibland upp en kyrkråtta på lite olika ställen i gudstjänsten, han ställer lite frågor och diskuterar med prästen. Fokus är hela tiden på barnen men prästen försöker ge de vuxna tre, fyra meningar. Fokus med Himlaliv, förklarar Elisabet Cárcamo Storm, är barnen men faktum är det kommer väldigt många pensionärer också, de säger att där finns glädjen och gemenskapen. Det finns ingen särskilt tjänst för detta arbete i Alvesta församling, men vid genomförandet varannan söndag finns en präst, en musiker och två pedagoger med. Deras planeringstid är 45 min varje onsdag och då är tre pedagoger, en präst och två musiker med.⁶⁶

5.2 Min upplevelse av Himlaliv i Alvesta församling

Min upplevelse av Himlaliv i Alvesta var väldigt positiv. Jag tycker att de har lyckats fånga heligheten och glädjen på ett fantastiskt sätt. Jag slogs av att de som var där verkligen verkade känna sig hemma, oavsett om det var en äldre eller en yngre person. En annan sak som jag upplevde fascinerande var att barnen var väldigt uppmärksamma och således tysta. Jag tror att de pedagogiska inslagen som exempelvis regnröret och spänningen med att se vad det var som dolde sig i lådorna bidrog till detta. Även den lilla kyrkråtten var ett bra inslag som jag såg att barnen och även de vuxna uppskattade. Barnen var med hela tiden och jag upplevde mixen med att vara med (ex öppna lådor mm) och att sitta och bara vara, var bra. Det är så lätt att barnen blir ”skådebröd” då de ska vara med. Men i Himlaliv var det en gudstjänst för och med barnen och de andra som var där.

5.3 Vad säger barnen?

De två barnen jag intervjuade i Alvesta församling var sex och sju år gamla. Båda brukade delta frekvent i Himlaliv. De berättade att de tycker om att det är mycket sång och att de får lära sig om Jesus. Ett av barnen tyckte det var tråkigt att det inte fanns något att dricka till barnen vid kyrkkaffet, annars är allt bra och det är gott med fika sa sjuåringen. Men den där kyrkråtten är lite jobbig fast egentligen kul sa sexåringen. Även inslaget med lapparna tyckte de om.⁶⁷

⁶⁶ Intervju med Cárcamo Storm 2011-10-17.

⁶⁷ Intervju av flicka sex år och pojke sju år från Alvesta församling, 2011-10-23.

5.4 Sammanfattning om Alvesta församlings söndagsverksamhet för barn

I Alvesta församling har det verkligen lagts ner både tid och engagemang kring detta arbete. Bara det att de lade ner mycket tid i arbetets uppstart visar på att de fanns en stor vilja att göra ett bra arbete. De är en stomme i arbetslaget som driver detta med Himlaliv och de har alla tid i sina scheman avsatt för just detta arbete. Det faktum att de tillsammans diskuterade sig fram till hur de ville arbeta gör att de är väldigt eniga och arbetet är väl genomtänkt, vilket också tydligt märktes vid genomförandet. De hade alla givna roller i gudstjänsten och alla deltog med glädje och engagemang. Grundsynen för Alvesta församlings arbete med Himlaliv är att de ville skapa gudstjänster för barn ofta och kunna nå fler, vilket de också gör. Himlaliv firas två gånger i månaden och lockar både familjer och äldre. Just detta vill jag uppmärksamma. Att de som inte har barn också kommer, för de säger sig känna Guds närvaro och glädjen i dessa gudstjänster, vilket även jag upplevde. Arbetssättet är att det är en gudstjänst på barnens villkor, både i ord och i utformning. Det är väldigt duktiga i Alvesta församling i att använda flera sinnen, då barnen får lyssna till regnrör, de får öppna lådor med konkreta saker i som hör ihop med dagens tema. De får sjunga mycket och vid bönestunden får de rita sina böneämnen som de sätter upp på flanellografen. Råttan som dyker upp vid jämna mellanrum är ett pedagogiskt redskap att fånga barnens uppmärksamhet. De har två så kallade Himlalivssånger, en vid gudstjänstens början och en vid avslutningen, dessa kunde barnen bra. De har i Alvesta församling ett väldigt bra pedagogiskt genomtänkt arbetssätt som skapar innerliga och välbesökta gudstjänster.

6. Helgeands församling

Anställda i Helgeands församling är enligt församlingsinstruktionen 2006-2009.

1 Kyrkoherde

1 Komminister

1.75 Kantor

0.8 Diakon

1 Församlingspedagog

0.55 Församlingshemsvärd

0.7 Vaktmästare

0.8 Assistent

0.25 Lokalvårdare⁶⁸

Hegeands församling är en församling i Torna kontrakt och Lunds stift. Den ligger i de södra delarna av Lund och innefattar stadsdelarna Klostergården, Nilstorp och Järnåkra. Kyrkan, som var färdig 1968, var tidigare en del av Lunds domkyrkoförsamling men blev en egen församling 1992. År 2000 blev Helgeands församling ett självständigt pastorat.⁶⁹

I församlingsinstruktionen läser jag att Helgeands församling vill värna om ett klimat som är präglad av omsorg, det finns en önskan om att varje människa ska känna sig sedd och bli tagen på allvar. Miljön skall kännas trygg och tillåtande och de vill se på olikheter som en tillgång. Församlingen skall vara en plats där man skall finnas med på sina egna villkor, där man får lov att tänka fritt och prova sig fram. Församlingen har två ledord för arbetet med gudstjänst och de är: delaktighet och igenkännandets glädje. I församlingen skall barnen få synas, höras och märkas. Gudstjänsten skall vara till för hela familjen och alla åldrar möts. Söndagsskolan har en självklar plats i gudstjänsten. Precis som i Teleborgs församling handlar det inte heller här om den traditionella söndagsskolan. Helgeands namn på verksamheten, Barnens gudstjänst, visar att den är en gudstjänst för barn. Under rubriken *Barn och familj* i Helgeands församlingsinstruktion skriver de att barnen har en särställning i den kristna tron. Barnens perspektiv och erfarenheter skall tas på allvar och miljön ska vara bra för den som är liten.⁷⁰

⁶⁸ Församlingsinstruktion från Helgeands församling 2006-2007, 32.

⁶⁹ sv.wikipedia.org/wiki/Helgeands_församling.

⁷⁰ Församlingsinstruktion från Helgeands församling, 21.

Att söndagsskolan är viktig för Helgeands församling nämns vid ett flertal tillfällen i församlingsinstruktionen och även detta att barnen skall få höras och synas poängteras vid flera tillfällen.

6.1 Helgeands församlings barnverksamhet

Nu kallar inte Helgeands församling verksamheten för söndagsskola, utan för Barnens gudstjänst. Det är ingen skola utan en del i gudstjänsten, säger Ellinor Burman som arbetar som pedagog i Helgeand. Detta är viktigt även för barnen, vilket jag fick erfara då jag vid ett tillfälle sade fel. Då jag pratade om söndagsskolan blev jag genast tillrättavisad av en femåring, som sade att detta är faktiskt vår gudstjänst, det är ingen skola. För att inte blanda ihop församlingarna använder jag dock namnet söndagsskola även då det gäller Helgeands församling. Denna verksamhet är uppdelad i två grupper, 3-6 år och 7-10 år. Då jag var på besök var de dock alla i en grupp och som jag förstod det hade församlingen inte riktigt kommit igång med de olika grupperna. Barnen börjar tillsammans med den övriga församlingen i kyrkan och går sedan ut i procession till sin gudstjänst. Där jobbar de med bibeltexten på olika sätt, har en bönestund, sjunger, pysslar och leker. Barnen kommer sedan tillbaka lagom till nattvarden.

Ellinor Burman berättar att de har ett team som arbetar med barn och familj, där ingår tre tjänster. Det är pedagogen, kantorn och komministern, alla har delar i sina tjänster som är avsatta för arbete i detta team. Pedagogen är den som sammankallar, fixar scheman för barn gudstjänstledarna med mera. Burman berättar att de använder sig av sitt eget material (finns som bilagor i Fredrik Modéus bok, *Mod att vara kyrka*). Barnens agenda är ett material som de själva har utarbetat och som är stommen i det hela. I början lade de ner ganska mycket tid på detta säger Burman, medan det nu går mycket fortare. Det är svårt att veta exakt hur mycket tid det läggs ner på denna verksamhet, men Burman gissar på att det är ca en timme i veckan som läggs explicit på detta arbete. De som är inblandade är, som jag tidigare nämnt, de som arbetar i barn- och familjeteamet samt 6-10 stycken frivilligarbetare i olika åldrar. Idén om att göra mer för barnen har funnits länge i församlingen och högmässan är viktig för dem. Det är där vi hämtar kraft, där ska alla få vara, det är vår församlings centrum. Ska barnen trivas måste verksamheten också vara inriktad på dem, säger Burman. Barnen måste få synas och höras, poängterar hon och berättar vidare om barnministranter. Barnministranterna

är i kyrkan en god stund innan gudstjänsten, de ringer i klockorna, tänder ljus, läser en introduktionstext med mera, de har alltså en aktiv roll där de syns och hörs.⁷¹

6.3 Min upplevelse av söndagsskolan i Helgeands församling

Jag har hört väldigt mycket positivt om just Helgeands församling och kanske hade jag väldigt höga förväntningar på församlingen och deras arbete med barn och gudstjänst. Kanske har detta påverkat min lite besvikna upplevelse. Positivt var att verksamheten var väldigt strukturerad, det fanns ledare som tog hand om barnen från det att de kom in genom dörrarna och de hade full koll på vad de skulle göra (tänker nu mest på barnministranterna). Barnen verkade känna sig hemma och de hade en självklar plats i gudstjänsten. Barnen fanns med hela tiden och syntes och hördes på ett positivt sätt. Längst ner i kyrkan fanns ett stort lågt fyrkantigt bord där barnen satt mycket, både innan och under gudstjänsten. Där fanns också stolar till föräldrar att sitta på. Då barnen kom in i kyrkan fick de av barnministranterna en barnens agenda. Där stod temat förklarad och det fanns en bild att färglägga som hörde ihop med temat. På insidan av agendan fanns berättelsen från *Bibel för barn* och en bön samt ett sångförslag. På sista sidan fanns lite uppgifter att lösa och lite frågor att fundera kring. Många av barnen satt och pysslade med dessa agendor. Positivt tyckte jag också det var med processionen som barnen hade då de gick ut till sin gudstjänst med en sång, ”Vi ska vandra i Guds kärleks ljus...” Barnen blir på detta sätt tydliga för församlingen samt att det visar på ett tydligt sätt att barnen också firar gudstjänst, ingen skola. Det var stor spridning i åldrarna så det hade varit bra att ta fasta på något som en av flickorna jag intervjuade sa - Jag tycker det ska vara två grupper, då lite mer åldersindelade. Men detta verkar också vara församlingens tanke. Allt var pedagogiskt och bra med söndagsskolan. Men den där känslan av Gudsnärvaro och glädje infann sig inte riktigt. Kanske gör den inte alltid det? Kanske hade jag för höga förväntningar. Kanske var det bara så just denna gång då jag var på besök, kanske påverkade jag stämningen? Jag vet inte, men jag vill ändå väga in min upplevelse i uppsatsen.

6.3 Vad säger barnen

I Helgeands församling fick jag prata med två flickor som var nio och sju år gamla. Denna söndag var de barnministranter, därför rör deras svar även den uppgiften. Flickan som var nio år tyckte att det var kul att få bära ljuskorgarna (hon delade ut ljus för ljusständning i samband

⁷¹ Intervju med Burman i Helgeands församling, 2011-1019.

med nattvarden). Ibland får jag spela piano under nattvarden, det tycker jag är väldigt kul. Sedan är det roligt när vi pysslar i söndagsskolan. Men ibland blir det faktiskt lite långtråkigt att sitta i bänken, säger flickan som är nio år. När ledarna bara berättar en bibelberättelse är det inte så kul, det är ju mer för mindre barn. När det är lite mer för oss större barn är det roligt, till exempel när vi hade frågesport, det var kul. Jag saknar att det inte alltid är pyssel där vi får tillverka saker. Sedan är det väldigt bra att man sitter långt fram när gudstjänsten är intressant, (barnministranterna sitter långt fram). Detta sade nioåringen medan den sjuåriga flickan sade att hon tyckte mycket om att sjunga. I barnministranternas uppgifter ingår det att tända ljusen, detta beskrev hon som att det känns så fint. Hon tyckte allt var bra med söndagsskolan och saknade inget. Det bästa var att sjunga, men allt är roligt, både med söndagsskolan och barnministranterna, sade hon.⁷²

6.4 Sammanfattning av Helgeands församlings söndagsverksamhet för barn

Viktigt och bra är som jag ser det att de i Helgeands församling inte benämner verksamheten söndagsskola, utan Barnens gudstjänst. Detta visar på församlingens grundsyn på verksamheten. Det är ingen skola utan en gudstjänst. I Helgeand är det viktigt att det är en gudstjänst för alla och de vill ha en meningsfull verksamhet för barnen. Barn- och familjeteamet arbetar tillsammans och har tid i sina scheman för detta arbete vilket är en stor fördel. De ser barnen som en självklar del av församlingen och där finns en stor acceptans hos församlingen att låta barn vara barn. De är också duktiga på att fånga in de lite äldre barnen i gudstjänsten och att skapa meningsfulla och viktiga uppgifter. Det är viktigt att vara barnministrant. De har i Helgeands församling ett mycket pedagogiskt arbetssätt. De saknar just nu åldersindelning i grupperna för barnen men det är något de jobbar på.

⁷² Intervju med flicka 9 år och 7 år från Helgeands församling, 2011-11-20.

7. Linköpings församling

Linköpings församling har jag med i uppsatsen för jag finner deras arbete med barn och gudstjänst intressant. Jag har inte varit där på studiebesök utan har enbart utgått ifrån en telefonintervju med pedagogen Eva Karlsson samt deras församlingsinstruktion. I Linköpings domkyrkoförsamling bor det 15900 invånare varav 13643 är (86 %) är kyrkotillhöriga. Församlingen omfattar Vasastaden, västra delar av innerstaden, Västra och Östra Valla (inkl universitets område), samt delar av Ekkällan (inkl universitets sjukhus). I upptagningsområdet finns ett flertal grundskolor och även tre gymnasieskolor. Domkyrkan, Tomaskyrkan och sjukhuskyrkan ingår i domkyrkoförsamlingen.

Församlingen har dessa tjänster:

10 Präster

4 Diakoner

4 Församlingspedagoger

3 Organister

1 Kapellmästare (halvtid)

2 Kantorer

1 Musikpedagog (halvtid)

6 Vaktmästare

1 Husmor/lokalvårdare

1 Informationssekreterare

1 domprostsekreterare

1 Kyrkosekreterare

Dessutom en extra halvtid kapellmästare och 25 % barnkörsledare.⁷³

Grunden för domkyrkoförsamlingen är att arbetet bör präglas av öppenhet och tydlighet. Att fira gudstjänst är det centrala i församlingens liv. Församlingen har en vilja att möta församlingens barn och föräldrar med respekt och lyhördhet och förmedla en gudsbild som visar vägen till tro och till församlingen, står det att läsa i deras församlingsinstruktion.⁷⁴

7.1 Barnverksamheten i Linköpings domkyrkoförsamling

Jag intervjuade Eva Karlsson som är pedagog i Linköpings domkyrkoförsamling, hon beskriver deras verksamhet på följande sätt. På vardagarna har vi gudstjänster som är riktade

⁷³ Församlingsinstruktion för Linköpings domkyrkoförsamling, 2007, s 1-4, 2007, s 1-4.

⁷⁴ Ibid., 4-5.

till barn. I Domkyrkan har vi ”Kryp & sjung” en fredagsförmiddag i månaden. Föräldrakören medverkar och bildar en stomme, tillsammans med familjer från vår verksamhet. Barnens ålder är ca 0-4 år. I Tomaskyrkan finns en förskola, där har vi gudstjänst klockan fyra en gång i månaden. Vi kallar den ”Gud och spagetti”. Där är förskolan stommen och det är mest föräldrar och barn från förskolan som kommer. Efter gudstjänsten serveras spagetti och pastasås. På söndagar firar vi traditionell gudstjänst med söndagsskola i Domkyrkan. Barnen är med från början och går ut under offertoriepsalmen men kommer tillbaka till mässan. När våra barnkörer sjunger i högmässan deltar de också i söndagsskolan. Vid dessa tillfällen och vid bibelutdelning till 5-åringar blir det mycket stora grupper i söndagsskolan.

I Tomaskyrkan har mässan samma ordning varje söndag. En gång i månaden medverkar en barnkör. Gudstjänsten är då något förkortad och anpassad till barnen. En förändring av gudstjänstlivet i Tomaskyrkan kommer att ske inför våren. Troligen blir det två ”familjemässor” per termin. Detta bestäms inom närmsta tiden berättar Karlsson. Stommen i dessa gudstjänster är föräldrakören. Barnens ålder är ca 0-4 år. I Tomaskyrkan har de en gång i månaden en gemenskapsdag då barnen medverkar. Gudstjänsten är förkortad och mer barnanpassad. Denna form av gudstjänst vill de utöka och jobbar för närvarande på det. Det finns ingen särskild tjänst för just arbetet med barnen, men Eva Karlsson gissar på att hon lägger ner ca 4 timmar i veckan. De som är inblandade i detta arbete är musiker, pedagog, husmor, vaktmästare, präst och även förskollärare vid Gud och spagettigudstjänsterna. Idén om Gud och spagetti har vi fått från Oskarshamn men annars har det länge funnits en vilja att arbeta mer konkret med barn och gudstjänst och vi har kommit fram till att det är lättare att genomföra detta på vardagarna, då folk är mer hemma. Vi har även anammat somligt från barnens katedral, men att arbeta med barn är en lång process säger Karlsson.⁷⁵

7.2 Min reflektion av Linköpings arbete kring barn och gudstjänst

Linköpings domkyrkoförsamling verkar ha ett gediget arbete kring barn och gudstjänst. Det står inte så mycket i deras församlingsinstruktion om målet med just barnen, men efter intervjun med Karlsson verkar det finnas med i deras tankar på ett väldigt konkret sätt. De är bra på att fånga upp de olika grupper som finns, jag tänker på förskolan, köreerna och de har

⁷⁵ Intervju med Eva Karlsson, pedagog i Linköpings domkyrkoförsamling 2011- 10-18.

även söndagsskola på söndagarna i domkyrkan. Det är en stor bredd av människor som de möter och jag tänker att det måste finnas en stor kompetens i församlingen.

8. Diskussion

Jag vill återigen göra läsaren uppmärksam på den personliga reflektionen utifrån denna undersökning. Jag har ansträngt mig att vara neutral men inser att det i stor grad blir en påtagligt personlig undersökning. Eftersom jag upplevt saker vid studiebesöken går det inte att bortse ifrån det.

8.1 Generellt om arbetet med barn

Vid studiet av barn gudstjänsterna verkar det vara enklare att genomföra gudstjänster som når de lite yngre barnen. Jag tänker på dem som är från sex till elva års ålder. Detta gäller även söndagsskolan. Jag tycker att Helgeands församling har lyckats bra med att fånga upp de äldre barnen med barnministranter. Det vore optimalt att även ha åldersindelade grupper i söndagsskolan, men där är inte Helgeand än. Det är däremot Teleborgs församling som har tre åldersindelade grupper i söndagsskolan. Det finns annan verksamhet i alla dessa fyra församlingar för de lite äldre barnen, men fokus i denna undersökning är på den söndagliga verksamheten och det saknar Alvesta och Helgeand. Jag vet dock att det pågår en tankeprocess kring de lite äldre barnen så det är ingalunda bortglömt. Men frågan är: krävs det mer av personalen/ledarna för att tillfredställa dem som är lite äldre? Jag vet inte. Personligen tror jag inte det. Men det krävs ett annat arbetssätt än med de yngre barnen. De äldre barnen är mer medvetna och ställer kanske mer invecklade frågor. Kanske det är då våra egna rädslor kryper fram? Å andra sidan är de yngre barnen ofta raka och ärliga i sin kommunikation vilket i så fall också borde skrämna de vuxna. Detta med rädslorna diskuterar Lunberg och Kübler-Ross i sina böcker och jag är av den åsikten att det stämmer väl överens med verkligheten. I Linköping får jag intrycket att de har en bredd i gudstjänstlivet, det finns något för alla åldrar.

En kanske provocerande tanke jag har men som jag upplever att jag fått belägg för under denna undersökning, handlar om problemen som kan uppstå gällande barn och gudstjänst. Jag tror att det då kan handla mycket om makt. Vissa har stort behov av makt och kontroll och det måste man släppa lite på om barnen ska få ta plats. Det måste finnas utrymme för flexibilitet då det gäller barn, detta kan också upplevas jobbigt för somliga. Släpper man på makten och kontrollen blir vi mer sårbara, och där kommer rädslorna in igen. Nu säger jag inte att alla människor ska jobba med barn utan det blir bäst både för församlingen och framförallt för barnen om de som faktiskt tycker om barn och brinner för detta får jobba med dem. Det finns

en stor kompetens bland assistenter och pedagoger samt alla frivilliga som gör ett fantastiskt arbete. Min upplevelse är att det tyvärr finns många präster som vill ha makten och kontrollen på gudstjänsterna och har svårt att släppa in andra. Även om detta blir bättre och bättre finns här fortfarande ett problem som jag tycker skapar begränsningar och som faktiskt går emot riktlinjerna. Riktlinjerna som säger att gudstjänsten skall vara för alla, inte minst för barnen.

Jag vill göra en återblick i FN:s barnkonvention som jag skrev om i uppsatsens början. Samma år som barnkonventionen kom antogs också en kvinnokonvention. Jag tänker att kvinnor och barn hör ihop och på något sätt står utanför maktbegäret. Makt är något som män ofta lockas av. Nu generaliserar jag givetvis, men om jag då går till min undersökning så ser jag att det bara har varit kvinnor som jag intervjuat. Det har bara varit kvinnor som arbetat aktivt och nära barnen och gudstjänsten. Jag vet av erfarenhet att tyvärr har barn och ungdomsarbete ute i församlingarna inte så hög status. Kanske är det makt och kontrollbehovet som är boven i detta?

Ytterligare en observation jag gjort i denna undersökning är att det finns en markant skillnad mellan landsförsamlingar och stadsförsamlingar. Jag tänker då både på resurserna som verkar vara större i stan men även på själva engagemanget som jag ibland upplever större på landet. Återigen en personlig reflektion, men kanske det är mer hierarki i stan? Om jag tänker på de tre församlingar jag gjort studiebesök i så är min upplevelse att i Alvesta var det ett samspel mellan präst, pedagog och kantor. Dessutom hade de ingen vaktmästare, det skötte de själva. De medverkade ungefär lika mycket och ett äkta och innerligt fokus på att det skulle bli bra fanns hos alla. Givetvis är vaktmästarens arbete viktigt det är inte det jag vill säga med detta, utan hiarkin som jag ibland upplevt i stan. Tillexempel att pedagogen inte ordnar med fiket för det är servicegruppens ansvar. Denna inställning finns inte riktigt på landet. Där hjälps man åt med det som behövs. Så är det givetvis inte på alla ställen men det är något som jag upplevt under mina yrkesverksamma år i församling och även nu i samband med undersökningen. Finns det en vilja att hjälpas åt över yrkesgränserna finns mer förståelse i arbetslaget, vilket skapar bättre förutsättning för allt arbete, även arbetet för barnen. En liten parentes, men nog så relevant.

Då jag har använt församlingarnas församlingsinstruktioner i min undersökning har jag insett att där finns mycket att önska. Framför allt är de gamla (vilket de har bett om ursäkt för). Alvestas är från 2011 men där saknar jag information om församlingens intentioner vad gäller barnen, där finns en kortfattad beskrivning av arbetet med Himlaliv men förutom det inget om hur församlingen tänker kring barnen och gudstjänsten.

8.2 Syftet med söndagsskolan

Barnanpassat är ett ord som jag återkommit till i uppsatsen. Barnanpassat, vad är egentligen det? Och går det att ha barnanpassad söndagsverksamhet? Ja, det är jag övertygad om. Som jag ser det handlar barnanpassat om att verksamheten helt är anpassad för barn på olika sätt. Det handlar om språket, rörelsefriheten och sångerna men framförallt acceptansen från församlingen, att barn får vara barn. Jag finner det väldigt sensationellt med Alvestas Himlaliv. Denna söndagsverksamhet som är för barn. Gudstjänsten är på barnens villkor men lockar nästintill lika många äldre som yngre. Självklart är barnens föräldrar med men det är också många äldre som går på dessa gudstjänster, de säger att de här finner glädjen och Gudsnärvaron.

Jag menar också att det är viktigt att sätta av både tid och pengar för barnverksamheten. Har man budgeterat för arbetet och har man tid i sin tjänst har man de bästa förutsättningarna för att det ska bli bra. Jag vill här återvända till Alvesta församling som har arbetat på detta sätt och som jag nämnt tidigare upplevde jag en äkthet och innerlighet i deras Himlaliv. Givetvis är det olika aspekter som påverkar upplevelsen, som till exempel församlingen, dagsformen, vilka som arbetar just den dagen och även annat. Men jag blev mycket positiv vid mitt besök i skogskyrkan i Alvesta.

En annan fundering som dykt upp i samband med min undersökning i församlingarna är detta med att barnen lätt blir ”skådebröd,” vilket också tas upp som ett problem i litteraturen av bland annat Martin Modéus. Det vill säga att barnen ska sjunga, spela drama, stå framme i koret och synas och vara fina. Jag menar att det finns en fara i detta. De församlingar som jag har undersökt har löst detta på ett bra sätt. I Teleborgskyrkan får de barn som vill komma fram och sjunga en sång, innan de tillsammans med sina ledare går ut till söndagsskolan. Några går också med i procession vid gudstjänstens början och bär ljus, kalk eller dylikt. Då

gudstjänsten är slut får de som vill berätta vad de har gjort i söndagsskolan. Intrycket jag fick var ändå att de barn som inte ville synas där fram absolut inte behövde, men det fanns en stor vilja bland barnen att i slutet av gudstjänsten berätta vad det gjort. I Helgeand upplevde jag heller inte att barnen bara var så kallat "skådebröd," utan de hade meningsfulla uppgifter där de var synliga. Här vill jag särskilt nämna barnens procession som var i gudstjänstens början, det blev ett tydligt markerande att det var en gudstjänst barnen firade, inte en skola. I Alvesta var detta en av de saker jag upplevde mest positivt. Jag vet hur svårt det är att fira en gudstjänst med barn och inte för barn, med Himlaliv är det verkligen en gudstjänst med alla som är där. Även om språket och sångerna är på barnens villkor blir det en kärna i gudstjänsten som tilltalar även den vuxne. Det blir inte barnsligt utan heligt, andligt men med vardagliga ord. En gudstjänst som speglar dagens samhälle, något som också var en rekommendation i litteraturen. En personlig reflektion i detta sammanhang är att ett budskap på barnens språk kan tillföra en ny vinkel för den vuxne och ibland även en förståelse för det som tidigare varit svårfattat. I samband med denna reflektion vill jag återigen knyta an till Martin Modéus ord om barnen och mässan. Han skriver: "*Antingen skall vi vuxna alltså producera gudstjänster för barnen, eller så ska barnen uppträda för oss vuxna*".⁷⁶ Detta är en viktig aspekt att arbeta med och ge de församlingar jag besökt positiv kritik för deras arbete. Att de församlingar jag studerat har tänkt kring detta och inte vill vara några som står ivägen för barnens tro och gudsrelation märks i antalet barn och familjer i dessa församlingar.

8.3 Bra arbetssätt i söndagsskola och /eller barn gudstjänst

Med tanke på det Lars Åke Lundborg skriver om vikten att sätta barnen i mitten borde vuxna ta ett steg tillbaka och se barnen som en tillgång, vilket det också rekommenderas i *I dialog med barn* tänker jag att det är något vi ute i församlingarna verkligen borde ha mer i fokus. Jag är helt säkert på att vuxna har mycket att lära av barnen på olika sätt. En egen erfarenhet av att vuxna kan lära sig av barn, är till exempel min lärdom av barnens självklara sätt att be. De krånglar inte till det som vuxna har en tendens att göra. De ber på ett äkta, innerligt och rakt sätt. Församlingar borde göra som Jesus gjorde och som Lundborg skriver. Ställa barnen i mitten, lägga händerna på dem och välsigna dem. Visa dem med ord och handlingar att de är viktiga för Gud och församlingen, vilket jag upplever att församlingarna gör på olika sätt och

⁷⁶ Modéus, 2005, s 387.

i lite olika utsträckning. I den församling jag upplevde detta starkast var Alvesta församling där det också var mest barn.

Det slår mig att det finns en vilja i alla de fyra församlingar där jag intervjuat personal, en stark vilja att arbeta för en välfungerande söndagsverksamhet för barn. En reflektion är dock att det egentligen bara är i två församlingar som det har avsatts gott om tid för detta arbete, nämligen i Alvesta och Helgeands församlingar. Då församlingarna fick frågan om hur många timmar i veckan de lade ner på denna verksamhet var det egentligen bara Alvesta som hade klart för sig hur många timmar i veckan som lades ner specifikt på detta. I Alvesta åkte de initialt iväg en helg för att uteslutande diskutera detta arbete. Fortsättningsvis finns det timmar i alla inblandades schema en gång i veckan samt varannan söndag, då vid genomförandet. I Helgeand finns det ett Barn- och Familjeteam där de har tid i sina respektive tjänster. I Linköpings domkyrkoförsamling finns det ingen särskild tjänst för detta arbete. I övrigt är arbetet genomtänkt och bra, men görs lite i förbifarten, vilket jag tror kan bli en stor belastning för dem som arbetar med det. Det finns en risk att man kör slut på personalen. Finns det tydliga timmar och tjänster avsatt för arbetet visar det på att det är hela församlingens mening att det är viktigt, inte bara för dem som arbetar med det. I riktlinjerna står det att barnen ska räknas som en del i församlingen och tid måste då finnas till detta arbete. Detta var tydligt i litteraturen och även i kyrkoordningen. I församlingarna i min undersökning upplever jag att det finns en vilja att arbeta på detta sätt, men man kan bli tydligare med detta. I Alvesta församling bör det stå mer utförligt i församlingsinstruktionen och jag får upplevelsen av att arbetet är väl förankrat i det teamet som arbetar med. Men jag tror att arbetet skulle underlättas ännu mer om det förankrades i resten av arbetslaget. I Teleborgs församling bör det finnas mer timmar tydligt avsatta för söndagsskolan, men de gör trots viss tidsbrist ett bra och engagerat jobb, bland annat detta att de har tre grupper söndagsskola varje söndag.

I artikeln av Månsson och Runesson beskriver de några punkter som de anser vara viktiga när man pratar med/förkunnar för barn. Jag skulle vilja säga att alla tre församlingarna har med dessa punkter fast på lite olika sätt. De utgår alla tre från en bibeltext som de berättar eller läser med inlevelse. De förklarar texten och berättar huvudpoängen med tillämpning. De har en sammanfattning och en bönestund. Här vill jag poängtera Himlaliv som har de fyra lådorna

med saker i. Detta menar jag är ett väldigt bra pedagogiskt grepp som fångar barnen och även får dem att minnas samt att förstå på ett enklare sätt. Så det verkar fungera bra att göra som Månsson och Runesson föreslår.

I *Gudstjänst från grunden* av Per Harling och Nils-Henrik Nilsson diskuterar de om gudstjänsten. Oavsett hur man har firat gudstjänst tidigare så bör man förändra så att det fungerar i dag. Det skall vara ett samspel mellan samhället och gudstjänsten både i gestaltning och i orden. Det är väldigt mycket som har förändrats med tiden. Bara för att Jesus låg till bords då han instiftade nattvarden behöver inte allt nattvardsfirande gå till på samma sätt. Gudstjänstens gestaltning måste anpassas till den plats och till de människor där gudstjänsten firas. Finns där barn, ja, då bör det anpassas även till dem.⁷⁷ I boken beskrivs några viktiga aspekter som anammats vid vardagsgudstjänster, dessa är:

- Det är viktigt att man känner igen sig, i sånger och ordningen.
- Enkelhet, även den kyrkoovane skall känna sig "hemma".
- Gudstjänstledarna skall vara igenkända, det bör alltid vara minst en som är känd för barnen.
- Upplevelsen är viktigare än fina formuleringar. Gudstjänsten bör bygga på gemensamma handlingar och upplevelse snarare än ordrik undervisning.
- Det är en gudstjänst med barn i första hand. Barnen måste känna sig delaktiga.
- Det allmänna prästadömet inkluderar barnen, vilket innebär att gudstjänst med barn måste ta sin utgångspunkt i barnen, deras delaktighet, deras erfarenheter, deras språk, deras längtan och deras gudstjänsterfarenheter.
- Gudstjänstgemenskap fortsätter i fikagemenskap.

Även här utmärker Alvesta församling sig i sitt arbete. Barnen känner igen sig i ordningen då den i stort sett alltid är likadan och gudstjänstledarna är alltid samma. Så är inte fallet med söndagsskolan, även om de är flera till antalet är det inte samma ledare varje gång. Att upplevelsen ska vara viktigare än fina formuleringar märktes väl i Alvestas arbete. Upplevelsen var verkligen i centrum. Tyvärr var upplevelsen inte så stor i Helgeands församling, om det beror på dagsformen eller annat vet jag inte. I Teleborgs församling upplevde jag att under bönestunden och ljusständningen var själva upplevelsekänslan stor.

⁷⁷ Harling, Nilsson, 1996, s 68-71.

En intressant faktor man bör ha med i arbetet med barn är att trosformandet och kunskapsinhämtningen för barn fram till förskoleåldern är 10 % via hörseln, 20 % via synen och 70 % via själva görandet.⁷⁸ Detta är mycket viktigt. Jag är också helt övertygad om att det ofta tilltalar och kan ge även de vuxna mer om det är mer av en upplevelse att fira gudstjänst än att bara höra ord. Jag tror att budskapet går mer in och stannar kvar om mer än ett sinne är med. Alltså är det oerhört viktigt med själva upplevelsen. Barnen kände sig säkert delaktiga i alla tre församlingarna. Det allmänna prästadömet och att utgångspunkten måste tas i barnen är Himlalivs fokus. Söndagsskolan har också samma fokus, men det är ändå lätt att det blir en slags skola, där barnen sitter och lyssnar.

När jag intervjuade barnen, var det barn från Alvesta församling som tog upp vikten av fikandet. Det är även en reflektion jag har gjort rörande Teleborgs församling, nämligen att fiket är viktigt för barnen. Där fortsätter gemenskapen och barnen sitter gärna tillsammans vid samma bord och pratar. I Teleborgs församling har man dessutom tänkt till kring fiket, de har mackor, fil och flingor vilket passar barnen. Jag tänker att just fiket kan ha en långsiktig funktion. Det är inte alltid lätt att vara barn och våga stå för att man är kristen, att berätta att man går till kyrkan när man är i skolan. Därför är fikastunderna då barnen känner och ser att de inte är ensamma enormt viktiga. I Linköping har de gått ett steg längre med fiket och har så kallade spagettigudstjänster. Där kallas de för Gud och spaghetti. Denna gudstjänst är klockan 16 och då är det många föräldrar och barn från förskolan som kommer. De firar gudstjänst och äter sedan spaghetti och pastasås. Bra och spännande med nytänk.

Jag vill också nämna boken *Guds örtagård* som är en handbok för gudstjänst med barn och vuxna. Syftet med boken är att förmedla inspiration och erfarenheter och att visa på att det finns olika möjligheter att skapa och fira gudstjänst tillsammans. Boken tar också upp det här med förståelse som jag tidigare varit inne på. Förståelse handlar om tankar och reflektion, det är en utvecklingsprocess där barns tankar inte är lika utvecklade som vuxnas. Däremot när det handlar om den intuitiva förståelsen så är den helt överlägsen den vuxnas förståelse. Det som är relaterat till det som händer runt omkring oss, det som berör på djupet, den existentiella

⁷⁸ Harling, Nilsson, 1996, s 92.

förståelsen, ja, då är barn och vuxna ganska lika. Det går att hitta ett språk som fungerar för barn och vuxna samtidigt och/eller väga in en mening då och då som är riktad till de vuxna.⁷⁹ Det är detta de gör i Alvesta församling. Som Elisabet Cárcamo Storm berättade så talar hon på ett språk som barnen förstår men lyfter också alltid blicken och har ett par meningar till de vuxna. Det går alltså att fira gudstjänst tillsammans barn och vuxna. Jag vet att det inte är alla som uppskattar detta och det kan givetvis bero på en mängd olika saker. Det är en styrka att man i Alvesta är så eniga om arbetet kring Himlaliv. Men jag tycker det är en brist att församlingsinstruktionen minimalt beskriver arbetet med barn, det verkar inte vara högt prioriterat. Även Helgeands församling har en fördel eftersom de har ett barn- och familjeteam och att det finns omnämnt i församlingsinstruktionen. I Teleborg står det bra om barnverksamheten i församlingsinstruktionen och det finns en vilja i hela arbetslaget att barnen ska prioriteras. Där anser jag med anledning av detta att det borde finnas mer tjänst för just detta arbete.

En fördel med barn gudstjänster, gudstjänst riktad till både vuxna och barn är att då finns hela familjen tillsammans hela tiden. Även om gudstjänsten är riktad till barnen så ger den mycket till de vuxna, vittnar Elisabet Cárcamo Storm om. Jag vill särskilt nämna att det var många vuxna som gick till dessa gudstjänster och som upplevde glädjen och Guds närvaron när det var mycket barn. Detta, tänker jag, är stora vinster för församlingarna. Om gudstjänsten är på alla villkor visar det att gudstjänsten är lika mycket för barn som för vuxna. Men framför allt, om barnen uppskattar kyrkan och hittar Gud då har vi en levande församling som förhoppningsvis också överlever. En nackdel skulle kunna vara att vuxna tycker det blir barnsligt och att de upplever att de inte får ut något av denna form av gudstjänst. Fördelen med söndagsskolan är att man bara behöver ta hänsyn till barnen. Gudstjänsten kan fortgå på det sätt som vuxna är vana vid men som är mer uteslutande för barn. Ett observandum bör dock vara att i församlingen vara tydliga med att söndagsskolan inte är en förvaring för barnen medan de vuxna firar gudstjänst, utan att det är en bra och meningsfull aktivitet för barnen. Därför bör ledarna, oavsett om de är personal eller frivilliga, vara väl lämpade för detta arbete och tycka om det de gör.

⁷⁹ Persenius, 1996, s 25-26.

Barnen var på det stora hela väldigt positiva till sin aktivitet. Men jag förstår att fiket är viktigt för dem. Gemenskapen fortsätter efter gudstjänsten. De lite äldre barnen vill helst vara i en grupp för sig, inte tillsammans med de vuxna berättade de från Helgeands församling. Barnen uppskattar att få uppgifter, som gör att de känner sig behövda och viktiga samt att det blir meningsfullt för dem. Som ett av barnen i Helgeand talade om, hur fint det kändes att få tända ljusen. Jag är övertygad om att även barnen kände den där känslan av äkthet och gudsnärvaro jag beskrev vid mitt besök i Alvesta på Himläliv. Barnen satt tysta och var med hela tiden och deras böner som hängdes upp på flanellografen var fina och innerliga. Allt var på riktigt på något sätt, verkligen inte barnsligt eller flamsigt. Barnen i Helgeand kanske också kände av den lite mer negativa stämningen som jag observerade, det var några i söndagsskolan som påpekade att de saknade åldersindelningen och undrade när det skulle bli en sådan. Jag upplevde att det var ett arbete som gjordes på rutin och även om alla ledarna var mycket engagerade och pedagogiska så fick jag den känslan. Kanske har detta att göra med det som Martin Modéus beskriver som ett problem, detta att vi har en tendens att se folk i grupp istället som individer. Jag fick nog en upplevelse att det var en grupp med barn i Helgeand medan man i Teleborg, som ju firar på ett liknande sätt, ser mer till varje individ. Inte minst vid bönetillfället då Teleborgs församling använder ett bönehjärta som de skickar runt till var och en som högt eller tyst ber. Även vid ljuständningen är individen i fokus, då de nämner barnets namn och ber särskilt för det barnet. I Helgeand hade de upprop av barnen, så de nämndes med namn men jag upplevde att det hela var mer opersonligt.

9. Slutsatser

Det jag kommit fram till under min undersökning är bland annat att det lönar sig att lägga ner mycket arbete i församlingen vid uppstart av ett engagerat arbete med barn. Det kommer många familjer om det finns ett uttalat välkomnande för barn. En önskan om ett ökat antal familjer med barn har varit de tre församlingarnas syfte med sin verksamhet för barn. I riktlinjerna står det att vi skall se barnen som en tillgång, detta får vi inte glömma då det är väsentligt i arbetet med barnverksamhet. Vuxna behöver släppa på sin prestige och ta lärdom av barnens sätt att fira gudstjänst. Kanske är det också så att om vi i församlingarna är vana vid barn och därigenom har en beredskap inför att det inte alltid blir som vi har tänkt oss. Då kanske vi också har övats i att vara tillåtande för andra olikheter som finns hos oss människor. Viljan att ha en öppen kyrka och en acceptans för våra olikheter blir då är större.

Personligen anser jag att Lundberg har mycket kloka tankar om att vi måste sätta barnen i mitten. Det jag kommit fram till i denna undersökning är att det som fungerar bra i en församling behöver nödvändigtvis inte göra det i en annan. Denna undersökning blev ganska positiv vad gäller de tre församlingarna jag undersökt men jag valde dessa just på grund av deras gedigna arbete med barnverksamhet. Man utformar en väl fungerande kyrklig söndagsverksamhet för barn genom att vara en engagerad ledare som tar hjälp och tid av ett arbetslag/frivilligaledare med deras olika gåvor. Verksamheten utformas på barnens villkor, med ett språk och uttryckssätt som passar dem. Det är pedagogiskt om man använder konkreta saker vid förkunnandet. Makt och kontrollbehov passar inte ihop med denna verksamhet, tvärtom verkar det vara en fördel om vi tar fram det egna barnet inom oss och söker hitta fantasin och glädjen i det.

Alla församlingar jag undersökt hade som mål att fira en gudstjänst där alla ska känna sig välkomna, en gudstjänst där alla ska få synas. Dessa mål tycker jag att alla tre församlingar uppfyller. Väldigt synd är att jag inte stött på någon manlig ledare som varit aktivt drivande, som söndagsskoleledare fanns det dock ett fåtal män. Linköpings församling har verkligen ett gediget arbete där de fångar upp en bred målgrupp och tar tillvara på resurser som körer och förskola i gudstjänsterna vilket jag uppfattar som lite unikt samt deras spagettigudstjänster. En fördel med söndagsskolan, om man har åldersindelning som i Teleborgskyrkan som har tre olika åldersgrupper, är att man kan rikta in sig på en viss ålder. Det är ganska stor skillnad på

en femåring och en tioåring både i hur de vill ha berättelserna beskrivna och i aktiviteten i söndagsskolan. Med barn gudstjänster är det inte lika lätt att fånga bredden på åldrarna. Är det många som kommer på en barn gudstjänst kan det vara svårt att hinna se alla, vilket är viktigt att göra. Detta kan vara lättare i söndagsskolan framför allt om man har flera grupper och flera ledare. Det är många olika aspekter som spelar in i hur och varför man väljer söndagsskola eller barn gudstjänst. Det finns som jag nämnt för- och nackdelar med båda verksamheterna och det som fungerar bra på det ena stället kanske inte skulle göra det på det andra. Alla församlingar är unika precis som vi människor är unika. Huvudsaken är att församlingarna gör som Jesus, sätter barnen i centrum.

*Folk kom till honom med barn för att han skulle röra vid dem. Men lärjungarna visade bort dem.
När Jesus såg det blev han förargad och sade: >>Låt barnen komma hit till mig
Och hindra dem inte: Guds rike tillhör sådana som de.
Sannerligen, den som inte tar emot Guds rike som ett barn kommer aldrig dit in.
Och han tog dem i famnen, lade händerna på dem och välsignade dem.
Mark 10:13-16*

10. Käll- och litteraturförteckning

- Almer, Hans (1999). *I dialog med barn: grund för Svenska kyrkans arbete bland barn 0-14 år*. Uppsala: Svenska kyrkans församlingsnämnd
- Bexell, Oloph (2003). *Sveriges kyrkohistoria. 7, Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*. Stockholm: Verbum i samarbete med Svenska kyrkans forskningsråd
- Bibel 2000 (2001) Bokförlaget Cordia AB, Örebro
- Brohed, Ingmar (2005). *Sveriges kyrkohistoria. 8, Religionsfrihetens och ekumenikens tid*. Stockholm: Verbum i samarbete med Svenska kyrkans forskningsråd
- Carlquist, Birgitta & Johansson, Lilian (2000). *Källan: om andakt i barnverksamheten*. Stockholm: Verbum
- Dalevi, Sören (2007). *Gud som haver barnen kär?: barnsyn, gudsbild och Jesusbild i Barnens bibel och Bibeln i berättelser och bilder*. Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2008
- Denzler, Georg, Ewald, Stefan, Beskow, Per & Svensson, Jonas (2006). *Religionslexikonet*. 2., rev. uppl. Stockholm: Forum
- Ellverson, Karl-Gunnar (2003). *Handbok i liturgik*. Stockholm: Verbum
- Englundh, Elizabeth (2010). *Barnkonventionen 20 år*. Borgehammar, Stephan Red. (Svenskt gudstjänstliv. Årsbok, årgång 85). Skellefteå: Artos & Norma. Sid 13-48
- Harling, Per & Nilsson, Nils-Henrik (1996). *Gudstjänst från grunden*. Stockholm: Svenska kyrkans församlingsnämnd
- Johansson, Magdalena (2002). *Att levandegöra Bibeln för barn. Barn och familj, från svenska kyrkans församlingsnämnd*, Ledarskrift för svenska kyrkan nr 4. Red Carlquist, Birgitta, Skillingsfors, s 10-11
- Kübler-Ross, Elisabeth (2003). *Döden är livsviktig: om livet, döden och livet efter döden*. 1. pocketutg. Stockholm: Natur och kultur
- Lindén, Torgny (2000). *Barnens katedral - En levande kyrka. Barn och familj, från svenska kyrkans församlingsnämnd*, Ledarskrift för svenska kyrkan nr 3. Red. Carlquist, Birgitta, Skillingsfors, s 4-5
- Lundberg, Lars Åke (1998). *Barnet*. Stockholm: Verbum
- Martling, Carl Henrik (1992). *Svensk liturgihistoria*. Stockholm: Verbum

Modéus, Fredrik (2005). *Mod att vara kyrka: om församlingsbygge och kyrkans identitet*. Stockholm: Verbum

Modéus, Martin (2005). *Mänsklig gudstjänst: om gudstjänsten som relation och rit*. Prästmötesavhandling Stockholms stift, 2005

Persenius, Ingrid, Sandberg, Birgitta & Sandberg, Margareta (1996). *Guds örtagård: handbok för gudstjänst med barn och vuxna*. Stockholm: Verbum

Sandahl, Dag (2007). *Alla vi barn i söndagsskolan: en bok om söndagsskolplanscher och oss*, Helsingborg: GA-förlaget

Svenska kyrkan (2011). *Kyrkoordning för Svenska kyrkan med angränsande lagstiftning*. [Ny, uppdaterad uppl.] Stockholm: Verbum

Digitala källor

Cederborg, Ann-Christin (2005). *Att intervjua barn – vägledning för socialsekreterare*. Docent Linköpings universitet
http://www.allmannabarnhuset.se/data/files/Att_intervjua_barn.pdf

Månsson, Bodil och Runesson, Hanna. Tidsskrift, Att tala till barn.
www.tilliv.se/begrunda/bmkr107.pdf, hämtat 2011-11-25

Omvärldesanalys om Helgeandsförsamling
sv.wikipedia.org/wiki/Helgeands_församling

Opublicerat källmaterial

Utskrifter finns hos författaren.

Intervju med Burman, Ellinor i Helgeands församling 2011-10-19

Intervju med flicka 9 år och 7 år från Helgeands församling 2011-11-20

Intervju med Cárcamo Storm, Elisabet i Alvestaförsamling 2011-10-17

Intervju med flicka sex år och pojke sju år från Alvesta församling 2011-10-23

Intervju med Karlsson, Eva i Linköpingsförsamling 2011-10-19

Intervju med Svensson, Annie i Teleborgs församling 2011-10-14

Intervju med flicka 10 år och flicka 11 år från Teleborgs församling 2011-10-23

Församlingsinstruktion för Alvesta församling 2011-04-28

Församlingsinstruktion för Helgeands församling 2006-2009

Församlingsinstruktion för Linköpings domkyrkoförsamling 2007-01-25

Församlingsinstruktion för Teleborgs församling 2008-02-06

Stark, Ulrika (2007-08-30) *Kan barn fira gudstjänst*, Lunds universitet

Bilaga 1

Frågor till församlingarna

1. Hur vill ni beskriva arbetet?
2. Finns det en särskild tjänst i er församling avsatt för detta arbete?
3. Hur mycket tjänst/av tjänsten läggs på detta arbete?
4. Vilka är inblandade?
5. Varifrån har ni plockat upp idén?
6. Varför?

Bilaga 2

Frågor till barnen

1. Vad är bra med söndagsskolan/barn gudstjänsten?
2. Vad är inte bra med söndagsskolan/barn gudstjänsten?
3. Är det något du saknar i söndagsskolan/barn gudstjänsten?
4. Vad är det bästa med söndagsskolan/barn gudstjänsten?

